

Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання
Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі «Віцебская ордэна «Знак Пашаны»
дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны»

І. В. Валынец, К. С. Півавар

БЕЛАРУСКАЯ МОВА. ЗБОРНІК ТЭКСТАЎ

Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў факультэта ветэрынарнай
медыцыны па спецыяльнасці 1 – 74 03 02 «Ветэрынарная медыцына»

Віцебск
ВДАВМ
2018

УДК 808.26
ББК 81.2 Бел – 9
В15

Рэкамендавана да выдання рэдакцыйна-выдавецкім саветам
УА «Віцебская ордэна «Знак Пашаны» дзяржаўная
акадэмія ветэрынарнай медыцыны»
ад 08.02.2018 г. (пракакол № 1)

Аўтары:

старшы выкладчык *І. В. Валынец*, асістэнт *К. С. Півавар*

Рэцэнзенты:

кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства
УА ВДУ імя П.М. Машэрава *А. С. Дзядова*; кандыдат ветэрынарных
навук, дацэнт кафедры заалогіі УА ВДАВМ *М. І. Аляхновіч*

Валынец, І. В.

В15 Беларуская мова. Зборнік тэкстаў : вуч.-метад. дапаможнік для студэнтаў факультэта ветэрынарнай медыцыны па спецыяльнасці 1 – 74 03 04 «Ветэрынарная медыцына» / І. В. Валынец, К. С. Півавар. – Віцебск : ВДАВМ, 2018. – 48 с.

Вучэбна-метадычны дапаможнік складзены ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай для вышэйшых навучальных устаноў «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» для студэнтаў факультэта ветэрынарнай медыцыны. Ён змяшчае тэарэтычную частку, спецыяльныя тэксты для розных відаў перакладу, прытэкставыя заданні, руска-беларускі слоўнік біялагічных і ветэрынарных тэрмінаў. Выданне можа быць выкарыстана для аўдыторнай работы са студэнтамі факультэта завочнага навучання па спецыяльнасці «Ветэрынарная медыцына».

УДК 808.26
БК 81.2 Бел – 9

© УА «Віцебская ордэна «Знак Пашаны» дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны», 2018

ПРАДМОВА

Дадзены вучэбна-метадычны дапаможнік складзены ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай для вышэйшых навучальных устаноў «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» для спецыяльнасцей 1 – 74 03 01 «Заатэхнія»; 1 – 74 03 02 «Ветэрынарная медыцына»; 1 – 74 03 04 «Ветэрынарная санітарыя і экспертыза»; 1 - 74 03 05 «Ветэрынарная фармацыя» (Віцебск, 2013).

Асноўная мэта вучэбна-метадычнага дапаможніка – сістэматызаваць веды студэнтаў па беларускай мове, удасканаліць веданне тэрміналагічнай лексікі па абранай спецыяльнасці праз узбагачэнне слоўнікавага запасу.

У першай частцы падаецца тэарэтычны матэрыял пра тэкст як адзінку сінтакісу, вызначаны асаблівасці будовы, разнавіднасці тэкстаў. Разгледжаны асаблівасці навуковага тэксту; прапанаваны план аналізу тэксту з прыкладам.

У другой частцы размешчаны спецыяльныя тэксты, перакладзеныя з рускай мовы на беларускую з памылкамі. У сістэме прытэкставых заданняў засяроджваецца ўвага на тыповых арфаграфічных, граматычных, сінтаксічных памылках перакладу.

У трэцяй частцы прапануюцца спецыяльныя тэксты для перакладу з рускай мовы на беларускую. Кожны тэкст суправаджаецца заданнямі: тлумачэнне семантыкі асобных слоў, вызначэнне паходжання тэрмінаў, падбор сінонімаў, пераклад асобных словазлучэнняў.

У чацвёртай частцы змешчаны тэксты на беларускай мове для перакладу на рускую мову. Матэрыял гэтага падраздзела будзе карысным студэнтам, якія недастаткова валодаюць беларускай мовай або не вывучалі яе ў школе, для азнаямлення з асаблівасцямі навуковага тэксту.

Прапанаваныя ў дапаможніку заданні распрацаваны з улікам лінгвістычных патрабаванняў, якім павінен адпавядаць навуковы тэкст. Асноўная ўвага скіравана на фарміраванне наступных уменняў у студэнтаў:

- ✓ дыферэнцыраваць лексіку беларускай мовы паводле розных крытэрыяў і ўжываць словы і тэрміны беспамылкова і дарэчна;
- ✓ перакладаць тэксты па спецыяльнасці з рускай мовы на беларускую і наадварот, пазбягаючы інтэрферэнцыйных памылак;
- ✓ рэдагаваць навуковыя тэксты, знаходзіць і выпраўляць памылкі на розных моўных узроўнях.

Усе тэксты маюць практычную скіраванасць, пашыраюць тэрміналагічны запас студэнтаў факультэта ветэрынарнай медыцыны.

Пятая частка змяшчае руска-беларускі слоўнік біялагічных і ветэрынарных тэрмінаў.

І. ТЭКСТ ЯК АДЗІНКА СІНТАКСІСУ І ЗВЯЗНАГА МАЎЛЕННЯ

Паняцце тэксту

Тэкст (ад лацінскага *textus* – тканіна, спляценне, сувязь, пабудова) – гэта паведамленне (напісанае, надрукаванае або выказанае вусна), якое характарызуецца сэнсавай завершанасцю і інтанацыйнай аформленасцю.

Кампаненты тэксту арганізаваны ў выглядзе ланцужка: літара – слова – сказ – абзац – тэкст. Сказы і абзацы ў тэксце аб’яднаны агульнай тэмай.

Тэксту ўласцівы наступныя прыметы:

- тэматычнае адзінства;
- сэнсавая і структурная цэласнасць (кожны сказ стаіць на сваім месцы, паміж імі існуе сэнсавая і граматычная сувязь);
- завершанасць і закончанасць выказвання.

Сродкі тэкставай сувязі

Для аб’яднання частак тэксту (сказаў, абзацаў) выкарыстоўваюцца разнастайныя сродкі сувязі:

- паўтор слоў і словазлучэнняў з папярэдняга сказа ў наступным;
- словы і словазлучэнні, сінанімічныя адпаведным элементам папярэдняга сказа;
- займеннікі і прыслоўі замест адпаведных назваў з папярэдняга сказа;
- злучнікі, якія непасрэдна звязваюць наступны сказ з папярэднім;
- пабочныя словы і словазлучэнні, кампазіцыйна звязаныя з папярэдняй інфармацыяй;
- няпоўныя сказы, сэнс якіх узнаўляецца з папярэдніх;
- аднатыпныя канструкцыі пры пабудове суседніх сказаў або іншых частак тэксту (так званы сінтаксічны паралелізм);
- парцэляцыя.

Тыпы тэксту

У стылістыцы традыцыйна вылучаюцца тры тыпы тэкстаў: апісанне, апавяданне і разважанне.

Апісанне выкарыстоўваюць пры неабходнасці дэталёвай характарыстыкі прадмета ці стана рэчаіснасці з падрабязным пералічэннем шэрага прымет, што існуюць у пэўны момант (партрэт, краявід, ітэр’ер, якасць і г.д.). Апісанне заўсёды статычнае. Яго задача – адказ на пытанне **які прадмет?** Схема апісальнага тэксту: агульнае ўяўленне аб прадмеце (што гэта такое), яго выгляд, прыметы, уласцівасці і роля. Апісанне можа быць мастацкім і навуковым.

Апавяданне служыць для выражэння часавай, храналагічнай паслядоўнасці дзеянняў або з’яў, паказвае сувязь паміж дзеяннямі. Схема апавядання: **уступ** (завязка) – **асноўная частка** (з кульмінацыяй) – **развязка** (можа быць канцоўка з высновамі аўтара).

Разважанне выкарыстоўваецца тады, калі неабходна паставіць пытанне **чаму?** і адказаць на яго. Разважанню ўласціва лагічнае развіццё думкі – у чым прычына з’явы, што атрымалася ці атрымаецца ў выніку. Схема разважання:

тэзіс – *доказ* (доказы) – *высновы* (вывады).

Апавяданне можа спалучацца з апісаннем і разважаннем; апісанне можа пераходзіць у апавяданне, а разважанне ў апісанне.

Спосабы сувязі сказаў у тэксте

Сказы могуць звязвацца паслядоўнай або паралельнай сувяззю.

Пры *паслядоўнай* (ланцуговай) сувязі змест кожнага наступнага сказа дапаўняе змест папярэдняга і звязаны з ім: думка развіваецца паступова, сказы сэнсава і структурна быццам “чапляюцца” адзін за аднаго.

Пры *паралельнай* сувязі змест першага сказа дапаўняецца зместам усіх наступных сказаў (часцей за ўсё даецца апісанне, пералічэнне ці супастаўленне). Асноўны сродак аб’яднання сказаў пры гэтым відзе сувязі – форма часу дзеясловаў-выказнікаў.

Часта ў тэкстах выкарыстоўваюцца адначасова абодва віды сувязі: паслядоўная з элементамі паралельнай або паралельная з элементамі паслядоўнай.

Асаблівасці навуковага тэксту

Навука як своеасаблівая сфера чалавечай дзейнасці мае сваё прызначэнне: даць праўдзівую інфармацыю аб навакольным свеце. Асноўная функцыя навуковай мовы – доказы выклад навуковай інфармацыі, дакладнае, строгае і лагічнае выказванне думкі. Гэтай функцыяй абумоўліваецца спецыфіка навуковага тэксту: навуковая тэматыка, абстрактнасць і абагульненасць, аб’ектыўнасць і дакладнасць, лагічнасць і строгасць, доказнасць, насычанасць фактычнай інфармацыяй.

У тэкстах навуковага стылю выкарыстоўваецца абстрактная лексіка, характэрная для пэўнай галіны навукі. У навуковых тэкстах слова як лексічная адзінка называе звычайна не канкрэтны, асобна ўзяты прадмет, а цэлы клас аднастайных прадметаў, з’яў, гэта значыць, што слова выражае не прыватнае, не індывідуальнае, а агульнае, з’яўляецца паняццем – абагульненым адлюстраваннем у свядомасці чалавека рэалій навакольнага свету. Абагульнена абстрактны характар навуковага маўлення праяўляецца таксама ў адборы лексічнага матэрыялу (пераважнае ўжыванне назоўнікаў, выкарыстанне пэўных форм дзеясловаў і інш.) і ў спецыфічных сінтаксічных канструкцыях (выкарыстанне няпэўна-асабовых сказаў, пасіўных канструкцый і інш.).

У навуковых тэкстах выкарыстоўваюцца амаль усе часціны мовы, выключэнне складаюць выклічнікі. Аналіз ужывання слоў самастойных часцін мовы і іх формаў дазваляе заўважаць перавагу адных часцін мовы і іх формаў над іншымі. У параўнанні з гутарковым, публіцыстычным стылямі і мовай мастацкіх твораў у навуковых тэкстах менш ужывальныя дзеясловы. Пры гэтым у навуковых тэкстах большасць дзеясловаў-выказнікаў ужываецца ў форме 3-й асобы цяперашняга часу, паколькі абазначаюць не дынамічны стан у момант маўлення, а цяперашні час, пастаянны, надчасавы.

Для навуковых тэкстаў характэрна ўжыванне аддзеяслоўных назоўнікаў на *-анне (-янне)*, *-энне (-енне)*, *-ка*, *-цыя*, *-цыце* з абстрактным значэннем, пры

гэтым ніякі род гэтых назоўнікаў пераважае.

Пры дзеясловах-выказніках выкарыстоўваюцца займеннікі з адцягнена-абагульненым значэннем – *ён, яно, яна, мы*. Займеннік *я* не выкарыстоўваецца ў навуковых тэкстах, ён апускаецца або замяняецца займеннікам *мы*, так званае «аўтарскае мы» або «мы сціласці».

Дзеепрыметнік як асобая форма дзеяслова (часам тлумачыцца і як самастойная часціна мовы) у беларускай мове значна абмежаваны ва ўжыванні ва ўсіх стылях мовы ў параўнанні з рускай мовай. Гэта абмежаванне выклікана перш за ўсё асаблівасцямі ўтварэння некаторых дзеепрыметнікаў. Так, дзеепрыметнікі незалежнага стану цяперашняга часу, утвораныя пры дапамозе суфіксаў *-уч-(-юч-), -ач-(-яч-)*, а прошлага часу пры дапамозе суфіксаў *-ш-, -ўш-*, увогуле лічацца ненарматыўнымі, паколькі яны ў пачатковай форме аманімічныя адпаведным дзеепрыслоўям, параўн.: *адыходзячы* (цягнік) і *адыходзячы* (разгаварыліся). Аднак разгляд навуковых тэкстаў і некаторых тэрміналагічных слоўнікаў не дае падстаў сцвярджаць, што існуюць строгія нормы ва ўжыванні ці, дакладней, абмежаванні ва ўжыванні адзначаных дзеепрыметнікаў, часам яны сустракаюцца (*аргументуючы, бягучы* і інш.).

Дзеепрыметнікі залежнага стану цяперашняга часу ўтвараюцца з дапамогай суфіксаў *-ем-, -ім-*, але многімі лінгвістамі адзначаецца, што яны не характэрныя сучаснай беларускай літаратурнай мове, ці ўжыванне іх абмежаванае (такія дзеепрыметнікі сустракаюцца пераважна ў мове навуковых прац, газет і часопісаў).

Узнікненне і эвалюцыя навуковага стылю звязана з развіццём розных галін ведаў і сфер чалавечай дзейнасці. Найбольш ярка навуковы стыль праяўляецца ў пісьмовай форме маўлення, але гэты стыль, захоўваючы свае асаблівасці, шырока выкарыстоўваецца і ў вуснай форме навуковага маўлення (лекцыя, даклад).

У залежнасці ад мэты навуковага паведамлення, спецыфікі адрасата і сферы выкарыстання ў навуковым стылі вылучаюць разнавіднасці (падстылі) навуковага маўлення, якія рэалізуюцца ў жанрах і відах навуковых тэкстаў.

Выдзяляюць наступныя падстылі навуковых тэкстаў:

- **уласна навуковы** (акадэмічны): манаграфія, артыкул, даклад, дысертацыйнае даследаванне, аўтарэферат;
- **навукова-тэхнічны** (вытворча-тэхнічны, навукова-справавы): навукова-тэхнічная справаздача, тэхнічнае апісанне, праектная дакументацыя, тэхнічная дакументацыя;
- **навукова-інфармацыйны**: анатацыя, рэферат, тэзісы, водзых, рэцэнзія;
- **вучэбна-навуковы** (навукова-навукавы): падручнік, вучэбны дапаможнік, лекцыя, даклад, канспект, курсавая праца;
- **навукова-папулярны**: нарыс, артыкул, брашура, лекцыя.

У кожным з падстыляў навуковага стылю ёсць свае асаблівасці, абумоўленыя спецыфікай прадмета і метадаў даследавання, тэрміналагічным і паняцыйным апаратам, спосабамі і прыёмамі даследавання і аргументацыі атрыманых вынікаў. Аднак гэтыя асаблівасці не ўплываюць на стыль навуковага маўлення. У межах уласна навуковага стылю вылучаюць мову хіміі, медыцыны, фізікі, біялогіі, матэматыкі, лінгвістыкі, права і інш. Маючы

спецыфічныя адрозненні ў тэрміналогіі, лексічным і фразеалагічным апарате, у выкарыстанні невербальных сродкаў (табліцы, графікі, схемы), навуковыя тэксты названых галін навукі аб'ядноўваюцца агульнай прыналежнасцю да навуковага стылю.

Аналіз тэксту

Пры аналізе тэксту лепш за ўсё прытрымлівацца наступнай паслядоўнасці:

1. Называецца тэма тэксту, яго падтэмы і мікратэмы (калі ёсць).
2. Вызначаецца асноўная думка тэксту.
3. Вызначаецца структура тэксту (колькасць абзацаў, сказаў, сэнсавых частак).
4. Устанаўліваецца тып маўлення (апісальны, апавядальны, разважальны).
5. Указваецца форма маўлення (маналог, дыялог).
6. Вызначаецца стыль маўлення (афіцыйна-дзелавы, навуковы, публіцыстычны, мастацкі).
7. Вызначаецца тып сувязі сказаў у тэксце (ланцуговы, паралельны).
8. Называюцца сродкі сувязі сказаў, частак тэксту (паралелізм, аднолькавы парадак слоў у будове самастойных сказаў, ужыванне асабовых і ўказальных займеннікаў, адзінства ў трыванні і часе дзеясловаў-выказнікаў, няпоўнасць асобных сказаў, выкарыстанне падпарадкавальных і злучальных злучнікаў у пачатку сказаў, паўтораў слоў і словазлучэнняў, сінонімаў, антонімаў, родавідавых абазначэнняў, звароткаў, рытарычных пытанняў і інш.).
9. Выяўляюцца вобразна-маўленчыя сродкі, ці тропы (эпітэты, метафары, параўнанні і інш.).

Аналіз тэксту

Пластычны і энергетычны абмен (асіміляцыя і дысіміляцыя) знаходзяцца паміж сабой у непарыўнай сувязі. З аднаго боку, рэакцыі біясінтэзу маюць патрэбу ў затраце энергіі, якая чэрпаецца з рэакцый расшчаплення. З другога боку, для ажыццяўлення рэакцый энергетычнага абмену неабходны пастаянны біясінтэз ферментаў, якія абслугоўваюць гэтыя рэакцыі, таму што ў працэсе работы яны зношваюцца і разбураюцца.

Як бачым, тэкст утрымлівае навуковую інфармацыю. Яна падаецца ад імя аўтара ў пісьмовай маналагічнай форме.

Мэта навуковага выказвання – растлумачыць адпаведную з'яву. Думка фармулюецца аб'ектыўна і дакладна. Праяўляецца гэта перш за ўсё ў выкарыстанні тэрмінаў і агульнанавуковых слоў: *абмен, біясінтэз, асіміляцыя, дысіміляцыя, рэакцыя, фермент, пластычны, энергетычны і інш.*

Строгая лагічнасць, завершанасць бачацца ў паслядоўнасці разгортвання выказвання: асноўная думка выказана ў першым сказе, а яе тлумачэнне ў другім і трэцім складаназалежных сказах.

Паслядоўная кампазіцыйная і сэнсавая звязанасць паміж сказамі падкрэсліваецца пабочнымі словамі (*з аднаго боку, з другога боку*), а сувязь паміж часткамі складаных сказаў – падпарадкавальнымі злучнікамі (у тым ліку састаўным прычынным *таму што*).

II. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ ДЛЯ ВЫПРАЎЛЕННЯ ТЫПОВЫХ ПАМЫЛАК У ПЕРАКЛАДЗЕ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

ТЭКСТ №1. ЗААЛОГІЯ

Заданне 1. *Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.*

ЗААЛОГІЯ

Заалогія – адна з фундаментальных біялагічных навук. Аб'ектам яе вывучэння з'яўляецца жывёльнае царства – адно з чатырох царстваў эукарыотных арганізмаў, якія насяляюць нашу планету. Кожнае з іх характарызуецца сваім комплексам прыкмет, уласцівых толькі яму. Спецыфічнымі прыкметамі жывёл з'яўляюцца наступныя: яны гетеротрофы з голозойным (анімальным) спосабам харчавання, клеткі іх тканін маюць тонкія абалонкі без целюлозу, іх рост абмежаваны ў часе, і, у адрозненне ад раслін, жывёлы рухомыя. У вызначэнні спецыфікі жывёл важны менавіта комплексны падыход, так як асобна ўзятыя пералічаныя вышэй прыкметы назіраюцца і ў прадстаўнікоў іншых царстваў.

Агульная колькасць відаў жывёл, якія насяляюць Зямлю, не менш за 2 мільёны, але гэта толькі тое, што вядома ў дадзены час, а ў рэчаіснасці апынаецца нашмат больш. Па разнастайнасці бесхрыбетных значна пераўзыходзяць пазваночных жывёл, якія вывучаны значна паўней.

Па экалагічнай тэрміналогіі, жывёлы завуцца консументамі, паколькі спажываюць у ежу ўжо гатовыя арганічныя спалучэнні.

Па тыпе харчавання жывёлы могуць быць фітофагамі (спажыўцамі раслін), зоофагамі (драпежнікамі або паразітамі) або сапрофагамі (едакі мёртвай арганікі, раслінны апад, гной і г.д.).

Роля жывёл ў біясферы велізарная, без іх удзелу быў бы немагчымы біялагічны кругаворот рэчываў і патокаў энергіі, яны актыўна ўдзельнічаюць у працэсах глебаўтварэння, узаемадзеянчаюць з раслінамі шляхам апылення кветак ці, абмяжоўваючы біямасу раслін, дзякуючы складаным узаемадзеянням спрыяюць павелічэнню разнастайнасці арганічнага свету нашай планеты, прымаюць удзел у падтрыманні пастаяннага складу атмасферы.

У жыцці і гаспадаркі чалавека іх роля таксама надзвычай вялікая. Дастаткова ўспомніць хатнія і выкарыстоўваемыя чалавекам віды дзікай прыроды, жывёл – крыніц неабходных чалавеку прадуктаў, пераносчыкаў узбуджальнікаў захворванняў і да т.п. Адсюль вынікаюць і задачы вывучэння жывёльнага свету, як тэарэтычныя, так і практычныя. Як і іншыя жывыя арганізмы, жывёлы ўваходзяць у склад біяцэнозаў – супольнасцяў, якія складваюцца з прадстаўнікоў усіх царстваў, у якіх усе звязаныя паміж сабой разнастайнымі ўзаемаадносінамі і залежаць адзін ад аднаго. Аб гэтым варта памятаць, каб у працэсе выкарыстання рэсурсаў жывой прыроды не разбурыць склаўшыся за мільёны гадоў ўзаемасувязі і не прывесці да знікнення многіх відаў.

Падраздзяленнямі заалогіі з'яўляюцца марфалогія, анатомія, гісталогія, эмбрыялогія, экалогія жывёл, сістэматыка.

ЗООЛОГИЯ

Зоология – одна из фундаментальных биологических наук. Объектом ее изучения является животное царство – одно из четырех царств эукариотных организмов, населяющих нашу планету. Каждое из них характеризуется своим комплексом признаков, присущих только ему, специфическими признаками животных являются следующие: они гетеротрофы с голозойным (анимальным) способом питания, клетки их тканей имеют тонкие оболочки без целлюлозы, их рост ограничен во времени и, в отличие от растений, животные подвижны. В определении специфики животных важен именно комплексный подход, т.к. отдельно взятые перечисленные выше признаки наблюдаются и у представителей других царств.

Общее количество видов животных, населяющих Землю, не менее 2 миллионов, но это только то, что известно в данное время, а в действительности окажется намного больше. По разнообразию беспозвоночные значительно превосходят позвоночных животных, которые изучены значительно полнее.

По экологической терминологии, животные называются консументами, поскольку потребляют в пищу уже готовые органические соединения.

По типу питания животные могут быть фитофагами (потребителями растений), зоофагами (хищниками или паразитами) или сапрофагами (питающимися мёртвой органикой – растительным опадом, навозом и т.д.).

Роль животных в биосфере огромна. Без их участия был бы невозможен биологический круговорот веществ и поток энергии, они активно участвуют в процессах почвообразования, взаимодействуют с растениями путем опыления цветков или, ограничивая биомассу растений, благодаря сложным взаимодействиям способствуют увеличению разнообразия органического мира нашей планеты, принимая участие в поддержании постоянного состава атмосферы.

В жизни и хозяйстве человека их роль также чрезвычайно велика. Достаточно вспомнить домашние и используемые человеком виды дикой природы, животных – источников необходимых человеку продуктов, переносчиков возбудителей заболеваний и т.п. Отсюда проистекают и задачи изучения животного мира, как теоретические, так и практические. Как и другие живые организмы, животные входят в состав биоценозов – сообществ, состоящих из представителей всех царств, в которых все связаны между собой разнообразными взаимоотношениями и зависят друг от друга. Об этом следует помнить, чтобы в процессе использования ресурсов живой природы не разрушить сложившиеся за миллионы лет взаимосвязи и не привести к исчезновению многих видов.

Подразделениями зоологии являются морфология, анатомия, гистология, эмбриология, экология животных, систематика.

Заданне 2. *Выберыце назоўнікі мужчынскага роду з правільнай формай канчатка ў родным склоне адзіночнага ліку.*

Аб'екту, арганізму, комплексу, спосаба, росту, падыходу, тыпу, працэсу, шляху, удзелу, чалавека, выніку, нашчадка.

Заданне 3. Выберыце правільны варыянт напісання:

- А. а) пазваночныя жывёлы вывучаны значна лепш;
б) пазваночныя жывёліны вывучаны значна лепшэй;
в) пазваночныя жывёліны вывучаны значна лепш.
- Б. а) асаблівасці будовы арганізму;
б) асаблівасці пабудовы арганізма;
в) асаблівасці будовы арганізма.
- В. а) па экалагічнай тэрміналогіі жывёлы называюцца консументы;
б) па экалагічнай тэрміналогіі жывёлы называюцца консументамі;
в) па экалагічнай тэрміналогіі жывёлы называюцца кансументамі.
- Г. а) жывёлы ўваходзяць у склад біацэнозаў;
б) жывёлы ўваходзяць у склад біяцэнозаў;
в) жывёліны ўваходзяць у склад біоцэнозаў.
- Д. а) жывёлы залежаць адна ад адной;
б) жывёлы залежаць адзін ад аднаго;
в) жывёлы залежаць друг ад друга.
- Е. а) мінулыя адрэзкі геалагічнага часу Зямлі;
б) мінулыя адрэзкі геалагічнага часу Зямлі;
в) мінулыя адрэзкі геалагічнага часа Зямлі.

Заданне 4. Зрабіце дакладны пераклад на беларускую мову наступных словазлучэнняў і сказаў:

животные, населяющие нашу планету;
клетки тканей, имеющие тонкие оболочки;
беспозвоночные, значительно превосходящие по разнообразию позвоночных;
животные, потребляющие в пищу готовые органические соединения;
животные, активно участвующие в процессе почвообразования;
животные, активно взаимодействующие с растениями;
взаимосвязи, сложившиеся за миллионы лет;
животный мир, представляющий собой результат продолжительной эволюции царства животных;
животные, ныне живущие на Земле;
группы животных, вымерших полностью на сегодняшний день.
Зоология – наука, изучающая животное царство.
Палеонтология – наука, изучающая ископаемые останки животных.

Заданне 5. Выпішыце з тэксту заалагічныя тэрміны і ахарактарызуйце іх (находжанне, часцінамоўная прыналежнасць, семантыка).

ТЭКСТ № 2. НУКЛЕІНАВЫЯ КІСЛОТЫ

Заданне 1. *Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.*

НУКЛЕІНАВЫЯ КІСЛОТЫ

Нуклеінавыя кіслоты – найважнейшыя біялагічна актыўныя біяпалімеры, якія маюць універсальнае распаўсюджанне ў жывой прыродзе. Утрымліваюцца ў кожнай клетцы ўсіх арганізмаў. Нуклеінавыя кіслоты былі адкрыты ў 1868 швейцарскім навукоўцам Ф. Мішэрам ў клеткавых ядрах (адсюль назва: лац. *nucleus* – ядро), ізаляваных з гною, а таксама з сперміяў ласося. Пазней нуклеінавыя кіслоты былі выяўлены не толькі ў ядры, але і ў цытаплазме. Адрозніваюць два галоўных тыпы нуклеінавых кіслот – дэзаксірыбануклеінавая кіслата, або ДНК, якія змяшчаюцца пераважна ў ядрах клетак, і рыбануклеінавай кіслаты, або РНК, якія знаходзяцца галоўным чынам у цытаплазме.

Біялагічная роля нуклеінавых кіслот заключаецца ў захоўванні, рэалізацыі і перадачы спадчыннай інфармацыі, «запісанай» у малекулах нуклеінавых кіслот у выглядзе паслядоўнасці нуклеатыдаў – так званага генетычнага кода. Пры дзяленні клетак – мітозе – адбываецца самакапіраванне ДНК – яе рэплікацыя, у выніку чаго кожная даччыная клетка атрымлівае роўную колькасць ДНК, заключае праграму развіцця ўсіх прыкмет матчынай клеткі. Рэалізацыя гэтай генетычнай інфармацыі ў пэўныя прыкметы ажыццяўляецца шляхам біясінтэзу малекул РНК на малекуле ДНК (транскрыпцыя) і наступнага біясінтэзу бялкоў з удзелам розных тыпаў РНК (трансляцыя).

Даследаванне будовы і функцый нуклеінавых кіслот у 50–70-х гг. ХХ ст. абумовіла велізарныя поспехі малекулярнай генетыкі і малекулярнай біялогіі. Найважнейшым этапам у вывучэнні хіміі і біялогіі нуклеінавых кіслот было стварэнне ў 1953 Дж. Уотсанам і Ф. Крыкам мадэлі ДНК (падвойная спіраль), што дазволіла растлумачыць многія яе ўласцівасці і біялагічныя функцыі. Нуклеінавыя кіслоты выяўлены таксама ў клеткавых арганелах (хларапластах, мітахондрыях і інш.), дзе функцыі іх вывучаюцца. Параўнальны аналіз нуклеінавых кіслот у розных групах арганізмаў гуляе важную ролю пры вырашэнні пытанняў сістэматыкі і эвалюцыі. Кожны від арганізмаў ўтрымлівае спецыфічныя нуклеінавыя кіслоты (як РНК, так і ДНК). Ступень падабенства ў будынку нуклеінавых кіслот паказвае на ўзровень філагенетычных блізкасці арганізмаў.

НУКЛЕИНОВЫЕ КИСЛОТЫ

Нуклеиновые кислоты – важнейшие биологически активные биополимеры, имеющие универсальное распространение в живой природе. Содержатся в каждой клетке всех организмов. Нуклеиновые кислоты были открыты в 1868 г. швейцарским учёным Ф. Мишером в клеточных ядрах (отсюда название: лат. *nucleus* – ядро), изолированных из гноя, а также из спермиев лосося. Позднее нуклеиновые кислоты были обнаружены не только в ядре, но и в цитоплазме. Различают два главных типа нуклеиновых кислот – дезоксирибонуклеиновые кислоты, или ДНК, содержащиеся преимущественно в ядрах клеток, и рибонуклеиновые кислоты, или РНК, находящиеся главным образом в

цитоплазме.

Биологическая роль нуклеиновых кислот заключается в хранении, реализации и передаче наследственной информации, «записанной» в молекулах нуклеиновых кислот в виде последовательности нуклеотидов – так называемого генетического кода. При делении клеток – митозе – происходит самокопирование ДНК – её репликация, в результате чего каждая дочерняя клетка получает равное количество ДНК, заключающей программу развития всех признаков материнской клетки. Реализация этой генетической информации в определённые признаки осуществляется путём биосинтеза молекул РНК на молекуле ДНК (транскрипция) и последующего биосинтеза белков с участием разных типов РНК (трансляция).

Исследование строения и функций нуклеиновых кислот в 50–70-х гг. XX в. обусловило огромные успехи молекулярной генетики и молекулярной биологии. Важнейшим этапом в изучении химии и биологии нуклеиновых кислот было создание в 1953 Дж. Уотсоном и Ф. Криком модели ДНК (двойная спираль), что позволило объяснить многие её свойства и биологические функции. Нуклеиновые кислоты обнаружены также в клеточных органеллах (хлоропластах, митохондриях и др.), где функции их изучаются. Сравнительный анализ нуклеиновых кислот в разных группах организмов играет важную роль при решении вопросов систематики и эволюции. Каждый вид организмов содержит специфичные нуклеиновые кислоты (как РНК, так и ДНК). Степень сходства в строении нуклеиновых кислот указывает на уровень филогенетической близости организмов.

Заданне 2. Выберыце правільны варыянт напісання:

- А. а) найважнейшыя біялагічна актыўныя біяпалімеры;
б) важнейшыя біялагічна актыўныя біяпалімеры;
в) найважнейшыя біялагічна актыўныя біаполімеры.
- Б. а) ізаляваных з сперміяў ласося;
б) ізаляваных са спермій ласося;
в) ізаляваных са сперміяў ласося.
- В. а) пазней нуклеінавыя кіслоты былі выяўлены не толькі ў ядрэ, але і ў цытаплазме;
б) пазней нуклеінавыя кіслоты былі выяўлены не толькі ў ядры, але і ў цытаплазме;
в) пазней нуклеінавыя кіслоты былі выяўлены не толькі ў ядру, але і ў цытаплазме.
- Г. а) нуклеінавыя кіслоты былі адкрыты ў 1868 г. швейцарскім навукоўцам Ф. Мішэрам;
б) нуклеінавыя кіслоты былі адчынены ў 1868 г. швейцарскім навукоўцам Ф. Мішэрам;
в) нуклеінавыя кіслоты былі адгарнуты ў 1868 г. швейцарскім навукоўцам Ф. Мішэрам.
- Д. а) адрозніваюць два галоўных тыпы нуклеінавых кіслот;
б) адрозніваюць два галоўныя тыпа нуклеінавых кіслот;
в) адрозніваюць два галоўныя тыпы нуклеінавых кіслот.
- Е. а) кожная даччыная клетка атрымлівае роўную колькасць ДНК;
б) кожная доччыная клетка атрымлівае роўную колькасць ДНК;
в) кожная дачэрняя клетка атрымлівае роўную колькасць ДНК.

Заданне 3. Устаўце патрэбныя словы на месцы пропускаў.

1. Нуклеінавыя кіслоты былі адкрыты ў ... швейцарскім вучоным
2. Назва гэтых кіслот паходзіць ад лацінскага слова ... якое абазначае
3. Біялагічная роля нуклеінавых кіслот заключаецца ў
4. Параўнальны аналіз нуклеінавых кіслот у розных групам арганізмаў іграе важную ролю пры вырашэнні пытанняў
5. Многія ўласцівасці і біялагічныя функцыі нуклеінавых кіслот дазволіла растлумачыць адкрыццё

Заданне 4. Выпішыце тэрміны:

- а) тэрміны- назоўнікі –
- б) тэрміны-словазлучэнні –
- в) тэрміны-абрэвіятуры –

Заданне 5. Пастаўце да тэксту такія пытанні, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.

Заданне 6. Перакажыце тэкст на-беларуску.

ТЭКСТ № 3. ЦЫТАЛОГІЯ

Заданне 1. Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.

ЦЫТАЛОГІЯ

Цыталогія – гэта біялагічная навука, якая вывучае будынак, функцыі, індывідуальнае развіццё і эвалюцыю клетак. Тэрмін “цыталогія” утвораны з дзвюх грэчаскіх слоў: *κύτος* – посуд і *λόγος* – навука. Як самастойная навука цыталогія сфарміравалася ў канцы XIX ст. У 1884 г. выйшла кніга навукоўца Жана Батыста Карнуа “Біялогія клеткі”, у якой быў абагульнены назапашаны да гэтага часу матэрыял і дадзена абгрунтаванне трох асноўных задач мікраскапічнага даследавання жывых арганізмаў – агульнай, вышэйшай і спецыяльнай біялогіі клетак, або цыталогіі. Гэтую дату лічаць пачаткам самастойнага развіцця цыталогіі.

Як кожная самастойная навука, цыталогія мае ўласны прадмет, метады і тэарэтычную аснову. Прадметам цыталогіі з’яўляецца клетка, асноўным метадам даследаванняў – мікраскапія, а тэарэтычнай асновай – клеткавая тэорыя. Таму на фарміраванне цыталогіі найбольшы ўплыў аказалі такія падзеі, як вынаходства мікраскопа, адкрыццё клеткі і стварэнне клеткавай тэорыі.

Першы мікраскоп быў сканструіраваны італьянскім фізікам Г. Галілеем у 1609 г. Ён уяўляў доўгую трубу з выпуклым аб’ектывам і ўвагнутым акулярнам. З дапамогай гэтага мікраскопа Ф. Стэлуцы ў 1625 г. выявіў фасеткавы будынак вочэй пчол, а Ф. Чэзі ў 1628 г. вывучаў спрэчкі папараці. Адначасова з канца XVI ст. сталі шырока выкарыстоўвацца так званыя “простыя мікраскопы”, якія

складаліся з дваякавыпуклай лінзы невялікага дыяметра.

Клеткі раслін былі ўпершыню апісаны ангельскім фізікам Р. Гукам у кнізе “Микрография”, апублікаванай ў 1665 г. Адкрыццё клеткі Р. Гукам стымулявала мікраскапічныя даследаванні жывых арганізмаў. У 1671 г. выйшлі ў свет працы італьянца М. Мальпігі “Анатомія раслін” і ангельца Н. Грю “Пачала анатоміі раслін”, якія былі прысвечаны вывучэнню будынку раслін. Мяркуючы, што органы расліны складаюцца ў асноўным з пераплеценых валокнаў, Н. Грю ўвёў у цыталогію паняцце “тканіна”.

Клеткавая тэорыя была выкладзена нямецкім навукоўцам Т. Шванам у манаграфіі “Мікраскапічныя даследаванні”, якая была апублікавана ў 1839 г. У ёй Т. Шван абгрунтаваў прынцыпы, якія сталі тэарэтычнай асновай цыталогіі:

- як расліны, так і жывёлы складаюцца з універсальных мікраскапічных структур – клетак;
- падабенства раслінных і жывёльных клетак бярэ пачатак з агульных прынцыпаў іх будовы і размнажэння;
- кожная клетка самастойная у сваёй жыццядзейнасці;
- арганізм уяўляе сабой сукупнасць вялікага ліку клетак.

Разуменне ўніверсальнасці клеткавай будовы жывых арганізмаў з’явілася адным з галоўных фактараў развіцця цыталогіі і іншых біялагічных навук.

ЦИТОЛОГИЯ

Цитология – это биологическая наука, изучающая строение, функции, индивидуальное развитие и эволюцию клеток. Термин «цитология» образован из двух греческих слов: *κύτος* – сосуд и *λόγος* – наука. Как самостоятельная наука цитология сформировалась в конце XIX в. В 1884 г. вышла книга французского ученого Жана Батиста Карнуа «Биология клетки», в которой был обобщен накопленный к этому времени материал и дано обоснование трех основных задач микроскопического исследования живых организмов – общей, сравнительной и специальной биологии клеток, или цитологии. Эту дату считают началом самостоятельного развития цитологии.

Как каждая самостоятельная наука, цитология имеет собственный предмет, методы и теоретическую основу. Предметом цитологии является клетка, основным методом исследований – микроскопия, а теоретической основой – клеточная теория. Поэтому на формирование цитологии наибольшее влияние оказали такие события, как изобретение микроскопа, открытие клетки и создание клеточной теории.

Первый микроскоп был сконструирован итальянским физиком Г. Галилеем в 1609 г. Он представлял собой длинную трубу с выпуклым объективом и вогнутым окуляром. С помощью этого микроскопа Ф. Стелуччи в 1625 г. обнаружил фасеточное строение глаза пчелы, а Ф. Чези в 1628 г. изучал споры папоротника. Одновременно с конца XVI в. стали широко использоваться так называемые «простые микроскопы», состоящие из одной двояковыпуклой линзы небольшого диаметра.

Клетки растений были впервые описаны английским физиком Р. Гуком в книге «Микрография», опубликованной в 1665 г. Открытие клетки Р. Гуком

стимулировало микроскопические исследования живых организмов. В 1671 г. вышли в свет работы итальянца М. Мальпиги «Анатомия растений» и англичанина Н. Грю «Начало анатомии растений», которые были посвящены изучению микроскопического строения растений. Полагая, что органы растений состоят в основном из переплетенных волокон, Н. Грю ввел в цитологию понятие «ткань».

Клеточная теория была изложена немецким ученым Т. Шванном в монографии «Микроскопические исследования», которая была опубликована в 1839 г. В ней Т. Шванн обосновал принципы, ставшие теоретической основой цитологии:

- как растения, так и животные состоят из универсальных микроскопических структур – клеток;
- сходство растительных и животных клеток берет начало из общих принципов их строения и размножения;
- каждая клетка самостоятельна в своей жизнедеятельности;
- организм представляет собой совокупность большого числа клеток.

Понимание универсальности клеточного строения живых организмов явилось одним из главных факторов развития цитологии и других биологических наук.

Заданне 2. Расшыфруйце наступныя міжнародныя словаўтваральныя элементы:

агр(а)-, акв(а)-, бія-, геа-, лабар-, лог-, мікра-, -скоп.

Заданне 3. Утварыце як мага больш слоў з выкарыстаннем прыведзеных у напярэднім заданні словаўтваральных элементаў.

Заданне 4. Устаўце патрэбныя словы на месцы пропускуў.

Цыталогія вывучае індыўідуальнае развіццё і ... клетак.

Тэрмін «цыталогія» ўтвораны з двух ... слоў.

Тры асноўныя задачы ... даследавання арганізмаў.

Гэтую дату лічаць ... самастойнага развіцця цыталогіі.

Цыталогія мае ўласны прадмет, ... і тэарэтычную аснову.

Першы мікраскоп быў сканструяваны ... ў 1609 г.

Ф. Стэлуцы ў 1625 г. выявіў ... будову пчалы.

Адкрыццё клеткі Р. Гукам стымулявала мікраскапічная ... жывых арганізмаў.

Расліны і жывёлы складаюцца з ... структураў.

Кожная клетка самастойная ў сваёй

Арганізм уяўляе сабой ... вялікай колькасці клетак.

Заданне 5. Зрабіце дакладны пераклад на беларускую мову наступных словазлучэнняў:

термин, образовавшийся из двух греческих слов;

наука, сформировавшаяся в конце XIX в.;

книга, вышедшая в 1884 г.;

материал, обобщенный в одном исследовании;

наука, имеющая свой предмет исследования;
микроскоп, изобретенный в 1609 г.;
прибор, не получивший дальнейшего распространения;
простые микроскопы, широко используемые учеными;
Р. Гук, впервые описавший клетки растений;
открытие, стимулировавшее дальнейшие исследования;
ученый, посвятивший работе не один десяток лет;
теория, изложенная Т. Шванном;
ученый, обосновавший свои выводы;
организм, приспособившийся к новым условиям.

Заданне 6. Пастаўце да тэксту такія пытанні, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка. Перакажыце тэкст.

ТЭКСТ № 4. БЯЛКІ

Заданне 1. Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.

БЯЛКІ

Вавёркі (пратэіны) – азотазмяшчальныя высокамалекулярныя арганічныя злучэнні са складаным складам і будынкам малекул. Іх можна разглядаць як палімеры амінакіслот. Вавёркі ўваходзяць у склад усіх жывых арганізмаў, але асабліва важную ролю яны гуляюць у жывёл арганізмах, якія складаюцца іх тых ці іншых формаў бялку (мышцы, пакрыўныя тканіны, унутраныя органы, храсткі, звязкі, кроў). У малекулах бялку ўтрымліваюцца паўтараючыся пептыдная сувязі, якія ўтвараюць поліпептыды. У жывёльным арганізме бялок сінтэзуецца з амінакіслот, частка з якіх сінтэзуецца ў арганізме (замяняльныя амінакіслоты), а частка павінна паступаць з ежай і кормам (незаменныя амінакіслоты). У залежнасці ад амінакіслотнага складу бялкі бываюць паўнавартасныя і непаўнавартасныя. Паўнавартасныя вавёркі ўтрымліваюць усе незалежныя амінакіслоты, іх крыніцай з'яўляецца бялок жывёльнага паходжання. Калі ў бялку адсутнічае хоць б адна незаменная амінакіслата, ён лічыцца непаўнавартасным. Непаўнавартаснымі лічацца вавёркі раслінныя.

Агульны бялок – сукупнасць бялкоў сываткі (плазмы) крыві, што вызначаюцца адной агульнай для асобных іх прадстаўнікоў рэакцыяй (звычайна біуретовай). Альбумін сінтэзуецца галоўным чынам у печані, глабуліну – ў гепатацытах і лімфацытах. Малекулы бялкоў плазмы гуляюць надзвычайную важную ролю ў жыццядзейнасці арганізма. Дзякуючы ім адбываецца транспарціроўка па ўсім арганізму біялагічна важных, у тым ліку чужародных, злучэнняў. Канцэнтрацыя бялку вызначае калоіднай-асматычны (онкотическое) ціск плазмы. Вавёркі плазмы забяспечваюць імуналагічных супраціўляльнасць арганізма, характар запаленчай рэакцыі. Павелічэнне канцэнтрацыі агульнага

бялку ў крыві (гиперпротеинемия) сустракаюцца рэдка. Назіраецца пры вострых і хранічных інфекцыях, аутоімунных захворваннях. Памяншэнне канцэнтрацыі агульнага бялку крыві ўзнікае: пры недастатковым паступленні бялку ў арганізм (галаданні, недаяданні, парушэнні функцый страўнікава-кішачнага гасцінца); падаўленні біясінтэзу бялкоў, суправаджае хранічныя воспалітэльныя працэсы ў печані (гепатыты, цыроз печані, інтаксікацыі); павышаным выдзяленні бялку з мочой пры нефратычным сіндроме.

БЕЛКИ

Белки (протеины) – азотсодержащие высокомолекулярные органические соединения со сложным составом и строением молекул. Их можно рассматривать как полимеры аминокислот. Белки входят в состав всех живых организмов, но особо важную роль они играют в животных организмах, которые состоят из тех или иных форм белка (мышцы, покровные ткани, внутренние органы, хрящи, связки, кровь). В молекулах белка содержатся повторяющиеся пептидные связи, образующие полипептиды. В животном организме белок синтезируется из аминокислот, часть из которых синтезируется в организме (заменяемые аминокислоты), а часть должна поступать с пищей и кормом (незаменимые аминокислоты). В зависимости от аминокислотного состава белки бывают полноценные и неполноценные. Полноценные белки содержат все независимые аминокислоты, их источником является белок животного происхождения. Если в белке отсутствует хотя бы одна незаменимая аминокислота, он считается неполноценным. Неполноценными считаются растительные белки.

Общий белок – совокупность белков сыворотки (плазмы) крови, определяемых одной общей для отдельных их представителей реакцией (обычно биуретовой). Альбумин синтезируется главным образом в печени, глобулины – в гепатоцитах и лимфоцитах. Молекулы белков плазмы играют чрезвычайно важную роль в жизнедеятельности организма. Благодаря им происходит транспортировка по всему организму биологически важных, в том числе чужеродных, соединений. Концентрация белка определяет коллоидно-осмотическое (онкотическое) давление плазмы. Белки плазмы обеспечивают иммунологическую сопротивляемость организма, характер воспалительной реакции. Увеличение концентрации общего белка в крови (гиперпротеинемия) встречается редко. Наблюдается при острых и хронических инфекциях, аутоимунных заболеваниях. Уменьшение концентрации общего белка крови возникает: при недостаточном поступлении белка в организм (голодании, недоедании, нарушении функций желудочно-кишечного тракта); подавлении биосинтеза белка, сопровождающем хронические воспалительные процессы в печени (гепатиты, цирроз печени, интоксикации); повышенном выделении белка с мочой при нефротическом синдроме.

Заданне 2. Выберыце назойнікі мужчынскага роду з правільнай формай канчатка ў родным склоне адзіночнага ліку.

Бялка, полніпептыда, альбуміна, сінтэзу, палімера, глабуліну, лімфацыта.

Заданне 3. З прапанаваных варыянтаў выберыце тых, дзе парушаны літаратурныя нормы беларускай мовы, зроблены арфаграфічныя, граматычныя памылкі:

- А. а) частка з якіх сінтэзуюцца ў арганізме;
б) частка з якіх сінтэзуюцца у арганізме;
в) частка з якіх сінтэзіруюцца ў арганізме.
- Б. а) малекулы бялкоў плазмы маюць надзвычай важную ролю;
б) малекулы бялкоў плазмы адыгрываюць надзвычай важную ролю;
в) малекулы бялкоў плазмы гуляюць надзвычай важную ролю.
- В. а) у малекулах бялку ўтрымліваюцца паўтараючыся пептыдная сувязі;
б) у малекулах бялку ўтрымліваюцца паўтараюшчыся пептыдная сувязі;
в) у малекулах бялку ўтрымліваюцца пептыдная сувязі, якія паўтараюцца.
- Г. а) арганічныя злучэнні са складаным складам і будынкам малекул;
б) арганічныя злучэнні са складаным саставам і будынкам малекул;
в) арганічныя злучэнні са складаным саставам і будовай малекул.

Заданне 4. Выпішыце з тэксту тэрміны. Вызначце, да якіх часцін мовы яны адносяцца, іх паходжанне і семантыку.

Заданне 5. Пастаўце да тэксту такія пытанні, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс тэксту. Перакажыце тэкст.

ТЭКСТ № 5. ВІРУСЫ

Заданне 1. Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.

ВІРУСЫ

Захворванні раслін, жывёл і чалавека, вірусная прырода якіх у сапраўдны час ўстаноўлена, на працягу многіх стагоддзяў наносілі шкоду гаспадарцы і шкоду здароўю чалавека. Хаця многія з гэтых хвароб былі апісаны, але спробы ўсталяваць іх прычыну і выявіць ўзбуджальніка заставаліся беспаспяховымі.

У выніку назіранняў Д. І. Іваноўскі і В. В. Полаўцаў ўпершыню выказалі здагадку, што хвароба тытуню, апісаная ў 1886 годзе ў Галандыі пад назвай мазаічнай, уяўляе сабой не адно, а два цалкам розных захворвання адной і той жа расліны: адно з іх – рабуха, ўзбуджальнікам якога з'яўляецца грыбок, а іншае – невядомага паходжання. Д. І. Іваноўскі прыйшоў да высновы, што мазаічная хвароба тытуню выклікаецца бактэрыямі, якія праходзяць праз фільтры. Аднак гэтыя бактэрыі не здольныя расці на штучных субстратах. Узбуджальнік мазаічнай хваробы называецца Іваноўскім то «фільтруючыміся» бактэрыямі, то мікраарганізмамі, так як сфармуляваць адразу існаванне адмысловага свету вірусаў было вельмі цяжка.

Па меры вывучэння прыроды вірусаў у першым паўстагоддзі пасля іх адкрыцця Д. І. Іваноўскім (1892) фармаваліся ўяўленні аб вірусах як пра драбнюткіх арганізмах. Эпітэт «фільтравальны» з часам быў адкінуты, так як сталі вядомыя фільтравальныя формы або стады звычайных бактэрый, а затым і фільтры віды бактэрый.

На падставе досведаў фільтрацыі былі вызначаны памеры вірусаў. Памер найбольш дробных з іх аказаўся роўным 20–30 нм, а найбольш буйных – 300–400 нм.

Усе вірусы па сваёй прыродзе – паразіты. Яны здольныя прайграваць сябе, але толькі ўнутры жывых клетак. Звычайна вірусы выклікаюць відавочныя прыкметы захворвання. Патрапіўшы ўнутр клеткі, яны «выключаюць» яе ДНК і, выкарыстоўваючы сваю ўласную ДНК або РНК, даюць клетцы каманду сінтэзаваць кампаненты віруса. Кампаненты віруса здольныя да спантаннай адукацыі вірыёна (цалкам сфарміраванай інфекцыйнай часціцы). Клетка, выдаткаваўшы ўсе цыцятворныя сокі на сінтэз вірусаў, гіне, перагружаная паразітамі. Вірусы «раздзіраюць» абалонку клеткі і перадаюцца ў іншую клетку ў выглядзе інэртных часціц. Вірусы па-за клеткі ўяўляюць сабой крышталі, але пры трапленні ў клетку «ажываюць».

Навукоўцы, аналізуючы будову рэчыва, да гэтага часу не вырашылі: лічыць вірусы жывымі або мёртвым. Вірусы, з аднаго боку, валодаюць здольнасцю размнажацца, спадчыннасцю і зменлівасцю, але, з іншага боку, не маюць абмену рэчываў, і іх можна разглядаць як гіганцкія малекулы.

ВИРУСЫ

Заболевания растений, животных и человека, вирусная природа которых в настоящее время установлена, в течение многих столетий наносили ущерб хозяйству и вред здоровью человека. Хотя многие из этих болезней были описаны, но попытки установить их причину и обнаружить возбудителя оставались безуспешными.

В результате наблюдений Д. И. Ивановский и В. В. Половцев впервые высказали предположение, что болезнь табака, описанная в 1886 году в Голландии под названием мозаичной, представляет собой не одно, а два совершенно различных заболевания одного и того же растения: одно из них – рябуха, возбудителем которого является грибок, а другое – неизвестного происхождения. Д. И. Ивановский пришел к выводу, что мозаичная болезнь табака вызывается бактериями, проходящими через фильтры. Однако эти бактерии не способны расти на искусственных субстратах. Возбудитель мозаичной болезни называется Ивановским то «фильтрующимися» бактериями, то микроорганизмами, так как сформулировать сразу существование особого мира вирусов было весьма трудно.

По мере изучения природы вирусов в первом полувековии после их открытия Д. И. Ивановским (1892) формировались представления о вирусах как о мельчайших организмах. Эпитет «фильтрующийся» со временем был отброшен, так как стали известны фильтрующиеся формы или стадии обычных бактерий, а затем и фильтрующиеся виды бактерий.

На основании опытов фильтрации были определены размеры вирусов. Размер наиболее мелких из них оказался равным 20–30 нм, а наиболее крупных – 300–400 нм.

Все вирусы по своей природе – паразиты. Они способны воспроизводить себя, но только внутри живых клеток. Обычно вирусы вызывают явные признаки заболевания. Попав внутрь клетки, они «выключают» ее ДНК и, используя свою собственную ДНК или РНК, дают клетке команду синтезировать компоненты вируса. Компоненты вируса способны к спонтанному образованию вириона (полностью сформированной инфекционной частицы). Клетка, израсходовав все жизнетворные соки на синтез вирусов, гибнет, перегруженная паразитами. Вирусы «разрывают» оболочку клетки и передаются в другую клетку в виде инертных частиц. Вирусы вне клетки представляют собой кристаллы, но при попадании в клетку «оживают».

Ученые, анализируя строение вещества, до сих пор не решились: считать вирусы живыми или мертвым. Вирусы, с одной стороны, обладают способностью размножаться, наследственностью и изменчивостью, но, с другой стороны, не имеют обмена веществ, и их можно рассматривать как гигантские молекулы.

Заданне 2. Пастаўце прапанаваныя назоўнікі ў форму Р. скл. адз. ліку.

Вірус, абмен, аналіз, вірыён, паразіт, фільтр.

Заданне 3. Выберыце правільны варыянт напісання:

- А. а) два цалкам розных захворвання аднаго і таго ж расліны;
б) два цалкам розных захворванні адной і той ж расліны;
в) два цалкам розных захворванні адной і той жа расліны.
- Б. а) па меры вывучэння прыроды вірусаў у першым паўстагоддзі пасля іх адкрыцця;
б) па меры вывучэння прыроды вірусаў у першым полустагоддзі пасля іх адкрыцця;
в) па меры вывучэння прыроды вірусаў у першым поўстагоддзі пасля іх адкрыцця.
- В. а) вірусы здольныя прайграваць сябе, але толькі ўнутры жывых клетак;
б) вірусы здольныя узнаўляць сябе, але толькі ўнутры жывых клетак;
в) вірусы здольныя ўзнаўляць сабе, але толькі ўнутры жывых клетак.
- Г. а) даюць клетцы каманду сінтэзаваць кампаненты віруса;
б) даюць клеткі каманду сінтэзаваць кампаненты віруса;
в) даюць клетцы каманду сінтэзіраваць кампаненты вірсу.
- Д. а) на падставе досведаў фільтрацыі былі вызначаны памеры вірусаў;
б) на падставе вопытаў фільтрацыі былі вызначаны памеры вірусаў;
в) на падставе досьедаў фільтрацыі былі вызначаны памеры вірусаў.
- Е. а) вірусная прырода якіх у сапраўдны час устаноўлена;
б) вірусная прырода якіх у цяперашні час устаноўлена;
в) вірусная прырода якіх у дзейны час устаноўлена.

Заданне 4. Перакладзіце словазлучэнні з дзеепрыметнікавымі і дзеепрыслоўнымі зваротамі на беларускую мову.

Вызывается бактериями, проходящими через фильтры; болезни называются Ивановским «фильтрующимися» бактериями; клетка, израсходовав все жизнеспособные соки на синтез вирусов, гибнет; попав внутрь клетки, они «включают» ее ДНК и, используя свою собственную ДНК или РНК.

Заданне 5. Адкажыце на пытанні па змесце тэксту.

1. Якія вучоныя ўнеслі ўклад у адкрыццё вірусаў?
2. Якія памеры маюць вірусы?
3. Што адбываецца з клеткай, у якую пранікае вірус?
4. Чым па сваёй прыродзе з'яўляюцца вірусы?
5. Па якіх прыметах вірусы можна аднесці да жывых ці нежывых арганізмаў?

Заданне 6. Выпішыце з тэксту тэрміны. Вызначце іх паходжанне, часцінамоўную прыналежнасць, семантыку.

ТЭКСТ № 6. ЛЕПТАСПІРОЗ СВІНЕЙ

Заданне 1. Выпраўце памылкі, дапушчаныя пры камп'ютарным перакладзе тэксту з рускай мовы на беларускую мову. Для даведак выкарыстоўвайце тэкст на рускай мове.

ЛЕПТАСПІРОЗ СВІНЕЙ

Лептаспірозам хварэюць жывёлы любога ўзросту, але маладыя больш успрымальныя, і хвароба працякае ў іх цяжэй, чым у дарослых. Жывёлы, якія паступілі ў няшчасныя па лептастыроз гаспадаркі з раёнаў, шчасных па гэтым захворванні, больш успрымальныя, чым мясцовыя жывёлы.

У натуральных умовах заражэнне жывёл адбываецца аліментарным і палавым шляхамі. Заражэнне пры прамым кантакце здаровых жывёл з хворымі назіраецца даволі рэдка.

Пракраўшыся ў арганізм здаровай жывёлы, лептаспіры выклікаюць развіццё інфекцыйнага працэсу, свінні інфікуюцца лептаспірамі спарадычна. Асяродкам існавання патагенных лептаспір служаць органы і тканіны жывёл адчувальных відаў. Ныркi, дакладней, нырачныя клубочки і канальчыкі, а для некаторых цалкам мочапалавая сістэма, апынуліся біялагічнай нішай, у якой у працэсе эвалюцыі патагенныя лептаспіры знайшлі неабходныя ўмовы для размнажэння, працяглага захавання і вылучэння ў навакольнае асяроддзе.

Асноўным рэзервуарам патагенных лептаспір ў прыродзе з'яўляюцца розныя жывёлы-лептаспіраносьбіты, асабліва грызуны. Па дадзеных большасці даследчыкаў, лептаспіроз жывёл рэгіструецца пераважна ў цёплы час года – з мая па лістапад.

Лептаспіры адыгрываюць вельмі значную ролю ў паталогіі ўзнаўлення. У

літаратуры маюцца шматлікія дадзеныя, якія сведчаць пра шырокае распаўсюджанне гінекалагічнай паталогіі, выкліканай лептаспірознай інфекцыяй.

Дадзеныя аб клінічных праявах лептаспірозу ў свіней застаюцца да цяперашняга часу супярэчлівымі. Працягласць інкубацыйнага перыяду, на думку большасці даследчыкаў, вагаецца ад 3 да 14 дзён. Ліхаманка пры лептаспірозе свіней бывае кароткачасовай – ад некалькіх гадзін да 1–3 дзён. Жаўтушнае афарбоўванне тканін – прыкмета, не тыповая для лептаспіроза свіней.

У якасці асноўных сімптомаў лептаспірозу ў свіней некаторыя даследчыкі згадваюць некрозы кончыкаў вушных ракавін і хваста, паражэнне ў першыя дні жыцця страўнікава-кішэчнага гасцінца, цэнтральнай нервовай сістэмы і інш.

Клінічна выяўленыя выпадкі лептаспірозу, у параўнанні з бессімптомнымі, складаюць нязначную частку. Большасць заражаных жывёл выяўляюцца толькі сералагічнымі даследаваннямі.

ЛЕПТОСПИРОЗ СВИНЕЙ

Лептоспирозом болеют животные любого возраста, но молодые более восприимчивы, и болезнь протекает у них тяжелее, чем у взрослых. Животные, поступившие в неблагополучные по лептоспирозу хозяйства из районов, благополучных по этому заболеванию, более восприимчивы, чем местный скот.

В естественных условиях заражение животных происходит алиментарным и половым путями. Заражение при прямом контакте здоровых животных с больными наблюдается довольно редко.

Проникнув в организм здорового животного, лептоспиры вызывают развитие инфекционного процесса, свиньи инфицируются лептоспирами спорадически. Средой обитания патогенных лептоспир служат органы и ткани животных восприимчивых видов. Почки, точнее, почечные клубочки и каналы, а для некоторых целиком мочеполовая система, оказались биологической нишей, в которой в процессе эволюции патогенные лептоспиры нашли необходимые условия для размножения, длительного сохранения и выделения во внешнюю среду.

Основным резервуаром патогенных лептоспир в природе являются различные животные-лептоспираносители, особенно грызуны. По данным большинства исследователей, лептоспироз животных регистрируется преимущественно в теплое время года – с мая по ноябрь.

Лептоспиры играют весьма значительную роль в патологии воспроизводства. В литературе имеются многочисленные данные, свидетельствующие о широком распространении гинекологической патологии, вызванной лептоспирозной инфекцией.

Данные о клиническом проявлении лептоспироза у свиней остаются до настоящего времени противоречивыми. Продолжительность инкубационного периода, по мнению большинства исследователей, колеблется от 3 до 14 дней. Лихорадка при лептоспирозе свиней бывает кратковременной – от нескольких часов до 1–3 дней. Желтушное окрашивание тканей – признак, не типичный для лептоспироза свиней.

В качестве основных симптомов лептоспироза у свиней некоторые исследователи упоминают некрозы кончиков ушных раковин и хвоста, поражение в первые дни жизни желудочно-кишечного тракта, центральной нервной системы и др.

Клинически выраженные случаи лептоспироза, по сравнению с бессимптомными, составляют незначительную часть. Большинство зараженных животных выявляются только серологическими исследованиями.

Заданне 2. Пастаўце прапанаваныя назоўнікі ў форму Р. склону, адз. ліку.

Лептаспіроз, шлях, кантакт, сімптом, год, тракт.

Заданне 3. Падбярыце беларускія аднаведнікі да іншамоўных слоў. Інфекцыя, інкубацыйны, кантакт, патагенны, паталогія, рэзервуар.

Заданне 4. Выберыце правільны варыянт напісання:

- А. а) у параўнанні з бессімптомнымі;
б) у параўнанні с бессімптомнымі;
в) у параўнанні з бязсімптомнымі.
- Б. а) большасць заражаных жывёл выяўляюцца толькі сералагічнымі даследаваннямі;
б) большасць заражаных жывёл выяўляецца толькі сералагічнымі даследаваннямі;
в) большасць заражонных жывёл выяўляецца толькі сералагічнымі даследаваннямі.
- В. а) пракраўшыся ў арганізм здаровай жывёлы, лептаспіры выклікаюць развіццё інфекцыйнага працэсу;
б) трапіўшы ў арганізм здаровай жывёлы, лептаспіры выклікаюць развіццё інфекцыйнага працэсу;
в) трапіўшы у арганізм здаровай жывёлы, лептаспіры выклікаюць развіццё інфекцыйнага працэса.
- Г. а) лептаспіроз жывёл рэгіструецца пераважна ў цёплы час года;
б) лептаспіроз жывёл рэгістрыруецца пераважна ў цёплы час года;
в) лептаспіроз жывёл рэгіструецца пераважна ў цёплы час году.
- Д. а) паражэнне ў першыя дні жыцця страўнікава-кішэчнага гасцінца;
б) паражэнне ў першыя дні жыцця страўнікава-кішэчнага тракта;
в) паражэнне ў першыя дні жыцця страўнікава-кішэчнага тракту.
- Е. а) лептаспірозам хварэюць жывёлы любога узросту;
б) лептаспірозам хварэюць жывёлы любога ўзросту;
в) на лептаспіроз хварэюць жывёлы любога ўзросту.

Заданне 5. Выпішыце з тэксту тэрміны. Вызначце іх паходжанне, часцінамоўную прыналежнасць, семантыку.

Заданне 6. Складзіце план тэксту, перакажыце тэкст па-беларуску.

III. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ З РУСКАЙ МОВЫ НА БЕЛАРУСКУЮ

ТЭКСТ №1. СТРАВАВАННЕ

Заданне 1. *Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.*

Пищеварение, вещества, соединения, животные, лошадь, плотоядные, кролик, овцы, пища, желудок, скот, зрение, обоняние, среда, полость, железа, желчь, преджелудки, жвачка, белки, углеводы.

Заданне 2. *Перакладзіце на беларускую мову дзеясловы і аддзеяслоўныя назоўнікі.*

Превращение, усваиваться, происходит, подразделять, перевариваться, влияние, всасываться, преобладать, участие, помощь, попадать, направляться, пребывать, претерпевать, располагаться, сохраняться, способствовать, расщепление, напоминать, достигать, измельчение, поступать, продолжаться, осуществляться.

Заданне 3. *Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме выдзеленыя тэрміналагічныя словазлучэнні (прыметнік + назоўнік) і перакладзіце іх на беларускую мову.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў іншамоўнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.*

Заданне 5. *Зрабіце пераклад на беларускую мову сказа, які змяшчае дзеепрыметнікавы зварот (пры перакладзе дзеепрыметнікавы зварот замяняецца даданым сказам).*

Измельчается корм в результате периодически повторяющейся жвачки, при которой корм из рубца отрыгивается в ротовую полость, пережевывается, смешивается со слюной и вновь проглатывается.

Заданне 6. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.*

ПИЩЕВАРЕНИЕ

Пищеварение – физиологический процесс превращения питательных веществ корма из сложных химических соединений в простые, которые усваиваются организмом. У большинства многоклеточных животных организмов, в том числе сельскохозяйственных животных, пищеварение происходит в пищеварительной системе.

По характеру пищеварения сельскохозяйственных животных подразделяют на два типа. Первый тип – животные с однокамерным желудком (лошадь, свинья, плотоядные, кролик). У них пища переваривается в желудке и кишечнике в основном под влиянием пищеварительных ферментов, а продукты переваривания всасываются в кишечнике. Второй тип – жвачные

животные с **четырёхкамерным желудком** (крупный рогатый скот, овцы, козы, верблюды). У них преобладает **желудочное пищеварение**, при котором значительная часть корма переваривается без участия ферментов **пищеварительных соков**.

Корм животное оценивает с помощью зрения и обоняния. Затем корм попадает в ротовую полость. Разжеванная и смоченная слюной пища направляется в желудок. В желудке корм пребывает в течение нескольких часов и под влиянием ферментов **желудочного сока** претерпевает значительные **химические превращения**.

В желудочном пищеварении у различных сельскохозяйственных животных свои особенности.

Например, у лошади корм в желудке располагается послойно, длительное время не перемешивается с желудочным соком, поэтому в нем сохраняется **щелочная среда**, что способствует его расщеплению под влиянием ферментов.

У жвачных желудок сложный, четырёхкамерный. Он делится на преджелудки: рубец, сетку, книжку и сычуг.

Рубец напоминает большую бродильную камеру с **подвижными стенками**. Съеденный корм находится в нем до тех пор, пока не достигнет определенной степени измельчения, и только тогда переходит в следующие отделы. Измельчается корм в результате периодически повторяющейся жвачки, при которой корм из рубца отрывается в **ротовую полость**, пережевывается, смешивается со слюной и вновь проглатывается.

Кормовые массы, частично переваренные в желудке, постепенно, отдельными порциями поступают в кишечник, где продолжается переваривание белков и углеводов и в основном осуществляется расщепление жиров под влиянием ферментов сока **поджелудочной железы**, желчи и **кишечного сока**.

Заданне 7. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 8. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 9. Зрабіце аналіз тэксту №1.

ТЭКСТ №2. КРОВАЗВАРОТ

Заданне 1. Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.

Кровообращение, белки, жиры, птицы, млекопитающие, предсердие, сторона, ткани.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову тэрміналагічныя словазлучэнні:

- 1) движение крови;
- 2) кровеносная система;
- 3) обмен веществ;

- 4) внешняя среда;
- 5) минеральные вещества;
- 6) углекислый газ;
- 7) полый мышечный орган;
- 8) высшие животные;
- 9) большой круг кровообращения;
- 10) нервная система.

Заданне 3. *Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў іншамоўнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.*

Заданне 4. *Зрабіце пераклад на беларускую мову сказа, які змяшчае дзеенпрыметнікавы зварот (пры перакладзе дзеенпрыметнікавы зварот замяняецца даданым сказам).*

Кровообращение – движение крови в кровеносной системе, обеспечивающее обмен веществ между всеми тканями организма и внешней средой и поддерживающее постоянство внутренней среды – гомеостаз.

Заданне 5. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.*

КРОВООБРАЩЕНИЕ

Кровообращение – движение крови в кровеносной системе, обеспечивающее обмен веществ между всеми тканями организма и внешней средой и поддерживающее постоянство внутренней среды – гомеостаз. Система кровообращения доставляет тканям кислород, воду, белки, углеводы, жиры, минеральные вещества, витамины и удаляет из тканей углекислый газ и другие вредные продукты обмена, образующиеся в процессе жизнедеятельности; обеспечивает теплорегуляцию и гуморальную регуляцию в организме, является важным фактором иммунитета. Кровообращение открыто в 1628 г. английским врачом У. Гарвеем.

Наиболее совершенная система кровообращения у птиц и млекопитающих. Она состоит из двух кругов кровообращения и четырёхкамерного сердца, в ней разделены артериальная и венозная кровь. Такое кровообращение обеспечивает высокую эффективность процессов метаболизма, постоянную температуру тела, не зависящую от условий среды, т. е. теплокровность.

Кровь приводится в движение сердцем. Сердце – полый мышечный орган. Сердце высших животных состоит из четырех камер: двух предсердий и двух желудочков. Между предсердиями и желудочками в каждой половине сердца расположены клапаны. Они могут открываться только в сторону желудочков.

У птиц, млекопитающих и у человека принципиальная схема кровообращения одинакова. Кровь, выбрасываемая левым желудочком в главную артерию – аорту, поступает далее в артерии, затем в артериолы и капилляры органов и тканей, где происходит обмен веществ между кровью и тканями. Из капилляров тканей по венам и венам венозная кровь оттекает к

сердцу, попадая в правое предсердие. Отделы сосудистой системы, находящиеся между левым желудочком и правым предсердием, составляют так называемый большой круг кровообращения.

Из правого предсердия кровь поступает в правый желудочек, при сокращении которого выбрасывается в лёгочную артерию. Затем через артериолы она попадает в капилляры альвеол, где отдаёт углекислый газ и обогащается кислородом, превращаясь из венозной в артериальную. Артериальная кровь из лёгких по лёгочным венам возвращается к сердцу – в его левое предсердие. Сосуды, по которым кровь течёт из правого желудочка в левое предсердие, составляют малый круг кровообращения. Из левого предсердия кровь поступает в левый желудочек и вновь – в аорту.

Кровообращение регулируется гормонами и нервной системой.

Заданне 6. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 7. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 8. Зрабіце аналіз тэксту №2.

ТЭКСТ №3. АСАЦЫЯЦЫ

Заданне 1. Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.

Животноводство, опасность, болезни, заболевания, ворсинки, гибель, железы, ооцисты, оболочка, возраст, результаты, исследования.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову тэрміналагічныя словазлучэнні:

- 1) смешанные инфекции;
- 2) в настоящее время;
- 3) желудочно-кишечный тракт;
- 4) разрушение эпителиоцитов;
- 5) соединительная ткань;
- 6) мышечная оболочка;
- 7) бактериологическое исследование;
- 8) патоморфологические изменения.

Заданне 3. Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў замежнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.

Заданне 4. Зрабіце пераклад на беларускую мову сказа, які змяшчае дзеяпрыметнікавы зварот.

Заниматься изучением "чистых" моноинфекций и инвазий в настоящее время, не учитывая сложного симптомокомплекса заболеваний животных, обусловленных паразитоценозами, малоэффективно.

Заданне 5. Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.

АССОЦИАЦИИ

Большую опасность для животноводства представляют так называемые ассоциативные и смешанные инфекции, которые в настоящее время составляют большую часть среди болезней инфекционной природы.

Заниматься изучением «чистых» моноинфекций и инвазий в настоящее время, не учитывая сложного симптомокомплекса заболеваний животных, обусловленных паразитоценозами, малоэффективно, как в отношении мер диагностики, так и лечения, профилактики ассоциативных и смешанных инфекций.

Патоморфологические изменения при криптоспориidioзе пороят, как моноинвазии, следующие: в желудочно-кишечном тракте отмечаются деформация и атрофия ворсинок, гибель желез с замещением их клеточными элементами, состоящими из эозинофилов и лимфоцитов, расширение просветов крипт, слизистая дистрофия и разрушение эпителиоцитов макро-, микрогаметоцитами и ооцистами. Соединительная ткань инфильтрируется полиморфно-клеточными элементами, мышечная оболочка истончается и растягивается.

При исследовании пороят в возрасте 5–45 дней было выявлено ассоциативное течение криптоспориidioза с рота- и коронавирусной инфекцией, сальмонеллезом, энтеровирусным гастроэнтеритом, гемофилезным полисерозитом и гемофилезной плевропневмонией. Результаты были подтверждены бактериологическим, вирусологическим и паразитологическим исследованиями.

Заданне 6. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 7. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 8. Зрабіце аналіз тэксту №3.

ТЭКСТ №4. ВЫШЭЙШАЯ НЕРВОВАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ

Заданне 1. Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.

Деятельность, условия, жизнь, животное, инстинкт, обстоятельства, время, полушарие, очаг, связь, состояние, совокупность, вид, цель, продуктивность.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову дзеясловы і аддзеяслоўныя назоўнікі.

Приспособление, регуляция, соотношение, вырабатываются, образуются, совпадение, раздражитель, возбуждение, распространяется, существовать, сохраняется, противостоит, устранение, торможение, накопление, образование, выращивание.

Заданне 3. *Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме выдзеленыя тэрміналагічныя словазлучэнні (прыметнік + назоўнік) і перакладзіце іх на беларускую мову.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў замежнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.*

Заданне 5. *Зрабіце пераклад на беларускую мову сказа, які змяшчае дзеепрыметнікавы зварот (пры перакладзе дзеепрыметнікавы зварот замяняецца даданым сказам).*

Вся высшая нервная деятельность представляет собой совокупность временных связей, **постоянно возникающих и затормаживающихся в процессе жизнедеятельности организма.**

Заданне 6. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.*

ВЫСШАЯ НЕРВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Высшая нервная деятельность – деятельность высших отделов головного мозга, обеспечивающая наиболее совершенное и тонкое приспособление организма к меняющимся условиям **окружающей среды**, в отличие от деятельности **центральной нервной системы** по регуляции соотношения частей организма между собой.

В основе высшей нервной деятельности лежат **условные рефлексы**, которые вырабатываются в процессе **индивидуальной жизни** животных на основе какой-либо **врожденной деятельности** – безусловного рефлекса, или инстинкта, например **пищевого, оборонительного, полового**, а также уже выработанных условных **рефлексов**.

Условные рефлексы образуются при **определённых обстоятельствах**. Основное из них – совпадение во времени безразличного (индифферентного) раздражителя и какой-либо деятельности организма. **Индифферентный раздражитель**, например звонок, вызывает в коре **больших полушарий** головного мозга возбуждение, и если в это время животное кормить, то возникнет второй очаг возбуждения. В результате совпадения во времени этих двух очагов возбуждения между ними устанавливается нервная связь. В дальнейшем, как только зазвонит звонок, возбуждение распространяется по этой связи в **пищевой центр** и вызывает там очаг возбуждения – пищевую реакцию в виде секреции. Так образуется **пищевой условный рефлекс**. Описанная нервная связь называется временной, так как может существовать до тех пор, пока сохраняются условия ее образования.

Условный рефлекс вырабатывается благодаря **определённому состоянию** нервного процесса – возбуждению, которому постоянно противостоит другое состояние – торможение. Торможение – это **приспособительная реакция** организма, и направлено оно на устранение выработанных **положительных рефлексов**, временно или совсем утративших биологическое значение. Вся высшая нервная деятельность представляет собой совокупность **временных**

связей, постоянно возникающих и затормаживающихся в процессе жизнедеятельности организма. Формирование простых и **сложнейших комбинаций** временных связей представляет собой процесс накопления жизненного индивидуального опыта.

Знание законов и особенностей высшей нервной деятельности **различных видов** и пород **сельскохозяйственных животных** имеет большое значение для организации **оптимальных условий** их выращивания, содержания и эксплуатации с целью получения от них максимальной продуктивности.

Заданне 7. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 8. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 9. Зрабіце аналіз тэксту №4.

ТЭКСТ №5. ІМУНІТЭТ

Заданне 1. Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.

Состояние, невосприимчивость, способность, наследственность, следствие, взаимоотношения, условия, стойкость, болезнь, антитело.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову дзеясловы і аддзеяслоўныя назоўнікі.

Подразделять, изменения, нарушить, вызвать, заражение, наследоваться, проникновение, вырабатываться, возбудитель, переболевание, приобрести, сохраниться.

Заданне 3. Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме выдзеленыя тэрміналагічныя словазлучэнні і перакладзіце іх на беларускую мову.

Заданне 4. Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў замежнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.

Заданне 5. Зрабіце пераклад на беларускую мову сказаў, якія змяшчаюць дзеепрыметнікавы зварот (пры перакладзе дзеепрыметнікавы зварот замяняецца даданым сказам).

Способность организма к защитным реакциям может быть генетической, т.е. наследственной, **передающейся от поколения к поколению**, и приобретенной в течение жизни животного.

Иммунитет связан с проявлением комплекса физиологических защитных реакций, **обеспечивающих определенное постоянство внутренней среды организма.**

Заданне 6. Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.

ИММУНИТЕТ

Иммунитет – это состояние специфической невосприимчивости организма к действию **болезнетворных организмов и продуктов их жизнедеятельности**, а также других **чужеродных веществ**.

Иммунитет связан с проявлением комплекса физиологических **защитных реакций**, обеспечивающих **определенное постоянство внутренней среды** организма.

Способность организма к защитным реакциям может быть генетической, т. е. наследственной, передающейся от поколения к поколению, и приобретенной в течение жизни животного. Поэтому иммунитет, согласно принятой классификации, подразделяют на наследственный (видовой) и приобретенный.

Видовой иммунитет – следствие **длительной эволюции** взаимоотношений организма данного вида с патогенными микроорганизмами и с условиями **внешней среды**. Изменением последних можно нарушить стойкость видового иммунитета и вызвать болезнь у животного, которое в **обычных условиях** к ней невосприимчиво. **Приобретенный иммунитет** может быть естественным и искусственным.

Естественно приобретенный иммунитет – это невосприимчивость к повторному заражению, возникшая вследствие ранее перенесенной болезни (явной или скрытой). Естественно приобретенный иммунитет не наследуется. Естественно приобретенный иммунитет может быть пассивным. **В этом случае** он обусловлен проникновением в организм животного готовых антител к конкретному возбудителю инфекции.

Искусственно приобретенный иммунитет вырабатывается в организме животного при введении в него ослабленных или убитых возбудителей инфекции или продуктов их жизнедеятельности. Такой иммунитет может быть также активным и пассивным. Активный искусственно приобретенный иммунитет возникает в организме животного вследствие введения в него живых или инактивированных вакцин.

Пассивный искусственно приобретенный иммунитет формируется вследствие введения в организм животного сыворотки крови переболевших, гипериммунизированных животных или сывороточных гамма-глобулинов, содержащих готовые антитела против определенного возбудителя.

Если **в результате переболевания** какой-либо инфекционной болезнью организм животного приобрел иммунитет, освободившись при этом от возбудителя, такой иммунитет называют стерильным. Если же животное после переболевания приобретает иммунитет, но в его организме сохраняется возбудитель болезни, такой иммунитет называют нестерильным.

Заданне 7. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 8. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 9. Зрабіце аналіз тэксту №5.

ТЭКСТ №6. АБМЕН РЭЧЫВАЎ – АСНОЎНАЯ ПРЫКМЕТА ЖЫВОЙ МАТЭРЫ

Заданне 1. *Перакладзіце на беларускую мову наступныя назоўнікі.*

Черта, вещество, признак, животное, растение, шерсть, результат.

Заданне 2. *Перакладзіце на беларускую мову дзеясловы і аддзеяслоўныя назоўнікі.*

Существование, разложение, отмечать, прекращение, превращение, поступать, соединение, различия, строить, использование, получать, расщепление, самосохранение, функционирование, самообновление, влиять, происхождение, исследование.

Заданне 3. *Выпішыце з тэксту ў пачатковай форме выдзеленыя словазлучэнні і перакладзіце іх на беларускую мову.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту 10 слоў-тэрмінаў іншамойнага паходжання. Зрабіце іх пераклад на беларускую мову і параўнайце напісанне запазычаных слоў у рускай і беларускай мовах.*

Заданне 5. *Зрабіце пераклад на беларускую мову сказа, які змяшчае дзеепрыметнікавы зварот (пры перакладзе дзеепрыметнікавы зварот замяняецца даданым сказам).*

Биохимические исследования проводятся на материале, полученном от человека, животных, растений, микробов и вирусов.

Заданне 6. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на беларускую мову.*

ОБМЕН ВЕЩЕСТВ – ОСНОВНОЙ ПРИЗНАК ЖИВОЙ МАТЕРИИ

Основной чертой, отличающей живую материю от неживых тел, является **обмен веществ**. Определяя жизнь, ученые отмечали: жизнь есть способ существования белковых тел, **существенным моментом** которого является постоянный обмен веществ с окружающей их внешней природой, причем с прекращением этого обмена веществ прекращается и жизнь, что приводит к **разложению белка**.

Обмен веществ состоит из двух взаимосвязанных и **взаимообусловленных процессов** – ассимиляции и диссимиляции. Ассимиляция – это комплекс физиологических и биохимических **превращений веществ**, которые поступают в организм, в соединения, необходимые для его существования. Обмен веществ в животном и растительном организмах имеет **принципиальные различия**. Так, растение строит составные части своего тела в процессе фотосинтеза в основном **в результате использования** солнечной энергии, воды, углекислого газа и минеральных веществ, а человек и животные получают **вещества растительного и животного происхождения** после их **предварительного расщепления** в пищеварительном тракте.

В различных органах, тканях и клетках образуются отдельные вещества,

необходимые для самосохранения и функционирования живого организма. Эти вещества не являются неизменными: в процессе жизни они синтезируются, распадаются и самообновляются. При распаде этих веществ образуются **вредные для организма соединения**, которые выводятся из него как конечные продукты обмена. Этот процесс называется диссимиляцией.

Для изучения закономерностей процессов ассимиляции и диссимиляции в живых организмах с тем, чтобы **направленно влиять** на эти процессы, используются биохимические методы.

Биохимические исследования проводятся на материале, полученном от человека, животных, растений, микробов и вирусов. Им могут быть продукты жизнедеятельности организма, органы, ткани, клетки и субклеточные структуры. Материал получают от живых и неживых организмов.

Пробами для **биохимических исследований** живых организмов могут быть кровь, лимфа, ликвор, **пищеварительные соки**, моча, пот и др., биопсийный материал (кусочки органов и тканей, удаленных хирургическим путем), продукты жизнедеятельности организма (молоко, шерсть, **среда обитания микробов**) и др.

Заданне 7. Письмова складзіце план тэксту.

Заданне 8. Перакажыце тэкст, карыстаючыся складзеным планам.

Заданне 9. Зрабіце аналіз тэксту №6.

IV. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

ТЭКСТ № 1. МІТАХОНДРЫ

Заданне 1. *Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.*

Заданне 2. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.*

Заданне 3. *Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту вузкаспецыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.*

Заданне 5. *Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжкасці.*

МІТАХОНДРЫ

Мітахондрыі – гэта арганелы энергетычнага забеспячэння метабалічных працэсаў у клетцы. Памеры іх вар’іруюць ад 0,5 да 7 мкм, колькасць у клетцы складае ад 50 да 1000 і больш. Складаюцца з дзвюх мембран: вонкавая мембрана – гладкая, а ўнутраная ўтварае вынінаны – крысты, на якіх размяшчаюцца ферменты метабалізму тлустых кіслот, якія паскараюць хімічныя рэакцыі і рэцэпторныя комплексы, якія распазнаюць і злучаюць рэчывы, якія паступаюць у мітахондрыю. Змесціва мітахондрыі завецца матрыксам – ён уяўляе гелепадобную структуру, якая змяшчае каля 50% бялкоў, осміяфільныя цельцы – рэзервы кальцыю, ферменты цыкла лімоннай кіслаты, акісленні тлустых кіслот, больш за 40 ферментаў, а таксама ўласную ДНК, РНК і рыбасомы. Мітахондрыям уласцівая дваістая сістэма ўзнаўлення – апроч дзялення матчынай мітахондрыі, магчыма ўтварэнне некалькіх даччыных арганел шляхам пачкавання.

Мікратрубачкі – гэта доўгія полыя цыліндры, пабудаваныя з бялку тубуліну.

Функцыі мікратрубачак:

1. Утвараюць цыташкілет.
2. Удзельнічаюць у транспарце рэчываў.
3. Утвараюць верацяно дзялення.
4. Уваходзяць у састаў цэнтрыёлей, раснічак, жгуцікаў.

ТЭКСТ № 2. ЭРЫТРАЦЫТЫ

Заданне 1. Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.

Заданне 2. Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.

Заданне 3. Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.

Заданне 4. Выпішыце з тэксту вузкасפעцыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.

Заданне 5. Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжкасці.

ЭРЫТРАЦЫТЫ

Эрытрацыты – гэта жоўта-зялёныя, круглявыя, бяз'ядзерныя клеткі крыві, якія маюць форму дваякаўвагнутага лінзы. Дадзеная форма павялічвае плошчу паверхні клеткі на 30%, у параўнанні з формай шара, што вельмі важна пры газаабмене. У рыб, амфібій і птушак эрытрацыты – гэта ядры, якія змяшчаюць авальныя клеткі крыві. Дыяметр эрытрацытаў складае 7–8 мкм. У залежнасці ад памеру эрытрацыты маюць наступную класіфікацыю: а) нармацыты – 7–8 мкм; б) мікрацыты – 5–6 мкм; в) макрацыты – 8–9 мкм; г) гігантацыты – 10–12 мкм; д) рэтыкулацыты – меней за 5 мкм, маладыя эрытрацыты бедныя на гемаглабін. Час жыцця эрытрацытаў у крыві ад 70 да 120 сутак, пасля гэтага яны разбураюцца ў селязёнцы або чырвоным касцявым мозгу, а жалеза з іх выкарыстоўваецца для ўтварэння новых эрытрацытаў. Функцыі эрытрацытаў:

1. Дыхальная – перанос кіслароду ў тканкі.
2. Транспартная – перанос амінакіслот, таксінаў, антыгенаў, антыцел.

ТЭКСТ № 3. РОЛЯ ЦЫНКУ Ў АРГАНІЗМЕ

Заданне 1. Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.

Заданне 2. Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.

Заданне 3. Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.

Заданне 4. Выпішыце з тэксту вузкасפעцыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.

Заданне 5. Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжкасці.

РОЛЯ ЦЫНКУ Ў АРГАНІЗМЕ

Цынк уваходзіць у склад больш чым 200 ферментаў, удзельнічае ў працэсах дыхання, бялковага і нуклеінавага абмену, фарміравання імунітэту.

Цынк знаходзіцца ў органах і тканках пераважна ў арганічна звязанай форме ў выглядзе лёгка дысацыіруючых злучэнняў з бялком.

Цынк неабходны для сінтэзу калагену, рэгулюе смакавую і нюхальную адчувальнасць, абараняе печань ад хімічнага пашкоджання, прадухіляе дзеянне свабодных радыкалаў, спрыяе рэгенерацыі эрытрацытаў і гемаглабіну, узмацняе дзеянне вітаміну А і фоліевай кіслаты, удзельнічае ў сінтэзе палавых гармонаў. Разам з вітамінамі А і С перашкаджае ўзнікненню імунадэфіцыту, стымулюе сінтэз антыцел і аказвае супрацьвіруснае ўздзеянне. Ён неабходны для нармальнай работы гіпофіза, шчытападобнай, падстраўнікавай залозі і прастаты. Пад уплывам яго злучэнняў узмацняецца актыўнасць ганадатропных гармонаў гіпофіза.

Гіпаглікемічнае дзеянне інсуліну таксама залежыць ад цынку.

Цынк нармалізуе тлушчавы абмен, павышаючы інтэнсіўнасць распаду тлушчаў у арганізме і прадухіляючы атлусценне печані.

Мікраэлемент цынк таксама з'яўляецца важным рэчывам для падтрымання і паляпшэння зроку. Таму недахоп цынку можа прывесці да пагаршэння зроку, зніжэння здольнасці адаптацыі да цемры.

ТЭКСТ № 4. ФУНКЦЫ ПЕЧАНЫ

Заданне 1. Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.

Заданне 2. Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.

Заданне 3. Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.

Заданне 4. Выпішыце з тэксту вузкасפעцыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.

Заданне 5. Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжкасці.

ФУНКЦЫ ПЕЧАНЫ

Печань з'яўляецца шматфункцыянальным органам. Яна выконвае наступныя функцыі:

- удзельнічае ў абмене бялкоў. Гэта функцыя выяўляецца ў расшчапленні і перабудове амінакіслот;

- удзельнічае ў абмене вугляводаў. Глюкоза і іншыя монацукры ператвараюцца ў печані ў глікаген, які адкладаецца як рэзерв цукру;
- удзельнічае ў тлушчавым абмене шляхам уздзеяння жоўцю на тлушчы ў кішэчніку. У печані адбываецца акісленне тлустых кіслот. Адна з найважнейшых функцый печані – утварэнне тлушчу з цукру. Печань з'яўляецца дэпо тлушчу;
- удзельнічае ў абмене вітамінаў, гармонаў і мікраэлементаў;
- у печані адбываецца расшчапленне многіх гармонаў;
- ахоўная (бар'ерная) функцыя печані праяўляецца ў наступным: па-першае, мікробы ў печані падвяргаюцца фагацытозу; па-другое, пяхоначныя клеткі абясшкоджваюць таксічныя рэчывы. Уся кроў ад страўнікава-кішачнага тракта па сістэме варотнай вены паступае ў печань, дзе адбываецца абясшкоджванне такіх рэчываў, як аміяк (ператвараецца ў мачавіну). У печані атрутныя рэчывы ператвараюцца ў бяшкодныя парныя злучэнні;
- печань з'яўляецца дэпо крыві;
- удзел печані ў працэсах стрававання забяспечваецца галоўным чынам за кошт жоўці, якая сінтэзуецца клеткамі печані і збіраецца ў жоўцевым пузыры.

ТЭКСТ № 5. БУДОВА СПЕРМАТАЗОІДА

Заданне 1. *Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.*

Заданне 2. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.*

Заданне 3. *Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту вузкасפעцыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.*

Заданне 5. *Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжкасці.*

БУДОВА СПЕРМАТАЗОІДА

Сперматазоід складаецца з галоўкі, шыйкі, цела і хвосціка. Форма галоўкі ў птушак і жывёл коўшападобная. Большую частку галоўкі займае ядро з гаплоідным наборам храмасом. Уперадзе ядра знаходзіцца чэхлік акрасома (апарат Гольджы), які сінтэзуе фермент гіялуранідазу, які расшчапляе другасныя абалонкі яйцаклеткі. У шыйцы сперматазоіда размяшчаюцца праксімальныя і дыстальныя цэнтрыёлі. Праксімальная цэнтрыэль удзельнічае ў фармаванні восевай ніткі, якая пакрываецца плазмалемай і ўтварае цела і хвосцік сперматазоіда. У вобласці цела вакол восевай ніткі спіралепадобна залягаюць мітахондры, якія выпрацоўваюць АТФ. Хвосцік спрыяе

прамалінейнаму, паступальна-вярчальнаму руху сперматазоідаў. Сперматагенез – працэс утварэння сперматазоідаў, які адбываецца ў звільстых канальчыках семянніка палаваспелага самца.

Біялагічныя ўласцівасці сперматазоідаў:

1. Даўжыня сперматазоідаў не залежыць ад аб'ёму і масы жывёлы. Яна складае: баран – 57 мкм; бык – 57 мкм; марская свіка – 100 мкм.
2. Хуткасць руху сперматазоідаў у палавых шляхах самак складае 2–5 м/хв.
3. Згубна ўплываюць на сперматагенез радыяцыя, гіпавітамінозы, таксіны, а таксама шэраг лекаў.

ТЭКСТ № 6. ЦЯЖАРНАСЦЬ

Заданне 1. *Прачытайце тэкст, перакладзіце на рускую мову падкрэсленыя словы і словазлучэнні.*

Заданне 2. *Прачытайце тэкст і перакладзіце яго на рускую мову.*

Заданне 3. *Пісьмова складзіце пытанні да тэксту, каб па адказах на іх можна было сфармуляваць асноўны сэнс урыўка.*

Заданне 4. *Выпішыце з тэксту вузкасפעцыяльныя і агульнанавуковыя тэрміны. Вызначце іх структуру, часцінамоўную прыналежнасць, паходжанне, семантыку.*

Заданне 5. *Запішыце ў канспект словы, пераклад якіх выклікаў у Вас цяжжасці.*

ЦЯЖАРНАСЦЬ

Цяжарнасць (*graviditas*) – фізіялагічны стан арганізма самкі ў перыяд плоданашэння, гэта значыць з моманту апладнення да нараджэння спелага плода або да абарту. У практыцы пачаткам цяжарнасці лічыцца дзень апошняга прадуктыўнага асемяннення.

Цяжарнасць характарызуецца павышанай дзейнасцю асобных органаў, сістэм і ўсяго арганізма ў цэлым. Яна бывае аднаплоднай і шматплоднай; першаснай (працякае ў жаночага арганізма ўпершыню ў жыцці) і паўторнай (паўтараецца); фізіялагічнай (нармальнай для мацярынскага арганізма і плода, які развіваецца) і паталагічнай (суправаджаецца парушэннем функцыянальнага стану арганізма маці ці плода). Адрозніваюць таксама дадатковую цяжарнасць, калі ў выніку парушэння эндакрыннай функцыі арганізма цяжарная жывёла праяўляе стадыю ўзбуджэння палавога цыклу, дадаткова апладняецца і становіцца цяжарнай. Часам назіраецца несапраўдная цяжарнасць у сабак, кошак, свіней, трусой і коз, калі асемянненне іх не завяршаецца апладненнем, але ў самак праяўляюцца знешнія прыкметы цяжарнасці.

У кабыл, асліц і вярблюдзіц цяжарнасць называюць жарэбасцю, у кароў – цельнасцю, у свіней – супароснасцю, у авечак і коз – суягнасцю, у сучак – шчэннасцю.

V. РУСКА-БЕЛАРУСКІ СЛОЎНІК БІЯЛАГІЧНЫХ І ВЕТЭРЫНАРНЫХ ТЭРМІНАЎ

А

абдомина́льный – абдаміна́льны
абиогене́з *м.* – абіягене́з, -зу, -зе *м.*
абиоти́ческая среда – абіятычнае асяро́ддзе
автогене́з *м.* – аўтагене́з, -зу, -зе *м.*
агглюти́нация *ж.* – аглюціна́цыя, -і *ж.*
агрессивное поведение у животных – агрэсіўныя паво́дзіны ў жывёл
агробіоце́ноз *м.* – аграбіяце́ноз, -зу *м.*
адапта́ция *ж.* – адапта́цыя, -і *ж.*
адрена́лін *м.* – адрэна́лін, -ну *м.*
а́ир *м.* – аер, -ру *м.*
а́истовые *мн.* – буслі́ныя, -ных
аистоо́бразные *мн.* – буслападо́бныя, -ных
акклимати́зация *ж.* – акліматыза́цыя, -і *ж.*
актомиозі́н *м.* – актаміязі́н, ну *м.*
аллогене́з *м.* – алагене́з, -зу *м.*
аммиа́к *м.* – амія́к, -ку *м.*
анабио́з *м.* – анабіё́з, -зу, -зе *м.*
анти́тела *мн.* – антыщелы, -лаў
анти́токсины *мн.* – антытаксі́ны, -наў
антропогене́з *м.* – антропагене́з, -зу *м.*
ареа́л *м.* – арэа́л, -ла *м.*
арника́ *ж.* – купальні́к, -ку *м.*
ассоциа́ция *ж.* – асацыя́цыя, -і *ж.*
атави́зм *м.* – атаві́зм, -му *м.*
ацето́новые тела *мн.* – ацэтонавыя це́лы, -лаў

Б

багу́льник *м.* – багу́н, -ну *м.*
бакте́рии *мн.* – бактэ́рыі, -ый
барха́т *м.* – аксамі́т, -у *м.*
бацилла́ *ж.* – бацы́ла, -ы *ж.*
безусловные рефлексы – безумо́ўныя рэфле́ксы
белена́ *ж.* – блё́кат, -ту *м.*
белый а́ист – белы бусел
беспозвоно́чные *мн.* – беспазвано́чныя, -ых
бесчело́стные *мн.* – бяскі́вічныя, -ых
биогене́з *м.* – біягене́з, -зу *м.*
биогеоце́ноз *м.* – біягеаце́ноз, -зу *м.*
биологиче́ская очистка вод – біялагі́чная ачы́стка во́даў
биотехно́логия *ж.* – біятэ́хналогія, -і *ж.*
близне́цы *мн.* – блізня́ты, -аў
блужда́ющий нерв – блукаючы нерв
бобовые *мн.* – струкавыя, -ых
боль *ж.* – бо́ль, -ю *м.*
большекры́лые – велікакры́лыя, -ых

борьба́ за существова́ние – барацьба́ за існава́нне
бра́чный пе́риод – шлю́бны перыя́д
бро́жение *ср.* – браджэ́нне, -я *н.*
бро́нхио́лы *мн.* – бра́нхіе́лы, -ёлаў і -ёл
брю́шина *жс.* – бру́шына, -ы *жс.*
брю́шная по́лость – бру́шная по́ласць

В

вале́риана́ *жс.* – валер’я́н, -ну́ *м.*
вегетати́вная нер́вная систе́ма – вегетаты́ўная нерво́вая систе́ма
вегетацио́нный пе́риод – вегетацыйны перыя́д
вено́зный си́нус – вяно́зны си́нус
вестибуля́рный аппара́т – вестыбуля́рны аппара́т
ветвле́ние *ср.* – галінава́нне, -я *н.*
ветерина́рия *жс.* – ветэрына́рыя, -і́ *жс.*
ветерина́рный осмо́тр – ветэрына́рны агля́д
ви́д *м.* – ви́д, -ду́ *м.*
ви́дообразова́ние *ср.* – ви́даўтварэ́нне, -я́ *н.*
вилочко́вая желе́за, *жс.* – ви́лачка́вая зало́за, -ы́ *жс.*
висо́чные ду́ги – скро́невые ду́гі
вкус *м.* – сма́к, -ку́ *м.*
вкусо́вая систе́ма – сма́кавая систе́ма
вну́тренняя секре́ция – уну́траная сакрэ́цыя
водоро́сли *мн.* – водарасці́, -яў
 возбу́димость *жс.* – узбу́длівасць, -і́ *жс.*
 возбу́ждение *ср.* – узбу́джэ́нне, -я́ *н.*
воро́новые *мн.* – крумкачо́вые, -ых
восприя́тие *ср.* – успрыма́нне, -я́ *н.*
вса́сывание *ср.* – усмо́ктванне, -я́ *н.*
вторична́я проду́кция – друго́рая праду́кцыя
вторичные поло́вые призна́ки – друго́рады пала́выя адзна́кі
выделите́льная систе́ма – выдзяля́льная систе́ма
выжи́ваемость *жс.* – выжыва́льнасць, -і́ *жс.*
вы́шая нер́вная де́ятельность – вышэй́шая нерво́вая дзе́йнасць

Г

газоо́бмен *м.* – га́заабме́н, -ну́ *м.*
гене́тика *ж.* – генеты́ка, -і́ *жс.*
гене́тическая несо́вместимость – генеты́чная несумяшча́льнасць
гиало́плазма́ *жс.* – гіялапла́зма, -ы́ *жс.*
гибри́диза́ция *жс.* – гі́брыдыза́цыя, -і́ *жс.*
гомеоста́з *м.* – га́меастаз, -зу́ *м.*
гусеобра́зные *мн.* – гусепадо́бныя, -ых.

Д

двигате́льная бля́шка – ру́хальная бля́шка
движе́ние *ср.* – ру́х, -ху́ *м.*
двойно́е оплодо́творение – два́йно́е апладне́нне
двудо́мные расте́ния – двухдо́мныя раслі́ны

двупарноно́гие *мн.* – дзвюхпарнано́гія, -іх
дегенера́ция *жс.* – дэгенера́цыя, -і *жс.*
домашние животные – свойская жыве́ла
дуодена́льные желе́зы – дуадэна́льныя зало́зы
дыхательный коэффи́циент – дыхальны каэфі́цыент

Е

ежо́вые *мн.* – во́жыкавыя, -ых
ено́товые *мн.* – яно́тавыя, -ых
есте́ственный отбо́р – натура́льны адбо́р

Ж

жа́жда *жс.* – сма́га, -і *жс.*
желе́зы *мн.* – залозы, залоз
желто́к *м.* – жаўто́к, -ку *м.*
желу́док *м.* – страўні́к, -ку *м.*
желудочки сердца – жалудачкі сэрца
желудочный сок – страўнікавы сок
жёлчные пигме́нты – жоўцевыя пігме́нты
жесткокры́лые *мн.* – цвёрдакры́лыя, -ых
живорожде́ние *ср.* – жыванараджэ́нне, -я *н.*
животное *ср.* – жыве́ла, -ы *жс.*
жизненная форма – жыццёвая форма
жирные кислоты – тлушчавыя кіслоты
жировая ткань – тлушчавая тканка
жиры *мн.* – тлушчы, -аў

З

забо́та о потомстве – кло́пат пра патомства
загрязне́ние биосфе́ры – забруджванне біясфе́ры
зародыш *м.* – зародак, -дка *м.*
зверь *м.* – звер, -а *м.*
зооло́гия *жс.* – заалогія, -і *жс.*
зоопсихоло́гия *жс.* – зоапсіхалогія, -іі *жс.*
зоотех́ния *жс.* – заатэх́нія, -іі *жс.*
зоотехни́ческий – заатэхні́чны
зрачо́к *м.* – зрэ́нка, -і *жс.*
зрени́е *ср.* – зро́к, -ку *м.*
зрительная система – зро́кавая сістэ́ма

И

иво́вые *мн.* – вярбо́выя, -ых
идиогра́мма *жс.* – ідыягра́ма, -ы *жс.*
известковые желе́зы – вапнавыя зало́зы
изви́лина *жс.* – звілі́на, -ы *жс.*
изме́нчивость *жс.* – зменлі́васць, -і *жс.*
иммобили́зованные ферме́нты – імабілізава́ныя ферме́нты
иммуни́тет *м.* – іму́нітэт, -ту *м.*
инсти́нкт *м.* – і́нсты́нкт, -ту *м.*

ископаемые животные – выкапнёвыя жывёлы
искусственный отбор – штучны адбор
ихтиология *жс.* – іхтыялогія, -і *жс.*

К

каннибализм *м.* – канібалізм, -му *м.*
капилляры *мн.* – капіляры, -аў
кишечник *м.* – кішэчнік, -ка *м.*
кишечнополостные *мн.* – кішачнаполасцевыя, -ых
клеточная оболочка – клетачная абалонка
кожа *жс.* – скура, -ы *жс.*
кожные железы – скураныя залозы, залоз
коллаген *м.* – колаген, -ну *м.*
конъюнктивы *жс.* – кан'юнктыва, -ы *жс.*
корреляция *жс.* – карэляцыя, -і *жс.*
костный мозг – касцявы мозг
кость *жс.* – косць, -і *жс.*
кошачьи *мн.* – каціныя, -ых
крахмал *жс.* – крухмал, -лу *м.*
кестоцветные *мн.* – крыжакветныя, -ных, *мн.*
кровеносная система – крывяносная сістэма
кровоотворение *ср.* – крывятварэнне, -ня *н.*
кровообращение *ср.* – кровазварот, -ту *м.*
кровь *жс.* – кроў, -ыві *жс.*
кровеное давление – крывяны ціск
крылья *мн.* – крылы, -аў
кукушковые *мн.* – зязюлевыя, -ых
культура тканей – культура тканак

Л

лёгочные артерии – лёгачныя артэрыі
ликоподий *м.* – дзераза, -ы *жс.*
лимфатическая система – лімфатычная сістэма
лицевой нерв – нерв твару

М

межклеточное вещество – міжклетачнае рэчыва
межмышечное сплетение – міжмышачнае спляценне
мерцательный эпителий – мігальны эпітэліі
местообитание *ср.* – месцапражыванне, -я *н.*
микробиология *жс.* – мікрабіялогія, -і *жс.*
миокард *м.* – міякард, -ду *м.*
млекопитающие *мн.* – млекакормячыя, -ых
многоклеточные организмы – мнагаклетачныя арганізмы
многолетние растения – шматгадовыя расліны
мозговые оболочки – мазгавыя абалонкі
мозжечок *м.* – мазжачок, -ка *м.*
молочные железы – малочныя залозы
мягкотелые *мн.* – мяккацелыя, -ых

Н

надпочечники *мн.* – наднырачнікі, -аў
насекомоядные *мн.* – насякомаедныя, -ых
насекомые *мн.* – насякомыя, -ых
наследственность *жс.* – спадчыннасць, -і *жс.*
небо *ср.* – паднябенне, -ня *н.*
нервная система – нервовая сістэма
нервная цепочка – нервовы ланцужок
низшие растения – ніжэйшыя расліны

О

обезьяна *жс.* – малпа, -ы *жс.*
обмен веществ – абмен рэчываў
обоняние *ср.* – нюх, нюху, *м.*
обонятельная система – сістэма нюху
околощитовидные железы – каляшчытападобныя залозы
оплодотворение *ср.* – апладненне, -я *н.*
опорно-двигательный аппарат – апорна-рухальны апарат
органы вкуса – органы смаку
осеменение *ср.* – асемянненне, -ня *н.*
осязание *ср.* – дотык, -ку *м.*

П

пептиды *мн.* – пептыды, -аў
периферическая нервная система – перыферычная нервовая сістэма
питание *ср.* – харчаванне, -ня *н.*
пищеварение *ср.* – страваванне, -ня *н.*
пищеварительная система – стрававальная сістэма
пищевод *м.* – стрававод, -да *м.*
плесневые грибы – цвільныя грыбы
плод *м.* – плод, -да *м.*
плодовитость *жс.* – плоднасць, -і *жс.*
плотоядные животные – драпежныя жывёлы
поведение *ср.* – паводзіны, -дзін *мн.*
поджелудочная железа – падстраўнікавая залоза
подкожная мускулатура – падскурная мускулатура
позвоночные *мн.* – пазваночныя, -ых
полисахариды *мн.* – поліцукрыды, -аў
потоотделение *ср.* – потавыдзяленне, -ня *н.*
почечная лоханка – нырачная лаханка
почки *мн.* – ныркі, -ак
предсердие *ср.* – перадсэрдзе, -дзя *н.*
предстательная железа – прастата, -ы *жс.*
пресмыкающиеся *мн.* – паўзуны, -оў
продолжительность жизни – працягласць жыцця
птицы *мн.* – птушкі, -ак
пыльца *жс.* – пылок, -ку *м.*

Р

раздражи́тель *м.* – раздражня́льник, -ка *м.*
рак-отше́льник *м.* – рак-пустэ́льник, -а *м.*
растения́ *мн.* – расліны, раслін
расщепле́ние *ср.* – расщчапле́нне, -ня *н.*
род *м.* – род, -у *м.*
рост *м.* – рост, -ту *м.*

С

са́льные же́лезы *мн.* – тлу́шчавыя зало́зы
сахаро́за *ж.* – цукро́за, -ы *ж.*
свёртывание крови – згусанне крыві
связки́ *мн.* – звязкі, -ак
секре́ция *ж.* – сакрэ́цыя, -і *ж.*
се́мейство *ср.* – сям’я, -і *ж.*
се́рдце *ср.* – сэ́рца, -ца *н.*
скворцо́вые *мн.* – шпачы́ныя, -ых
скелет *м.* – шкі́лет, -та *м.*
скре́щивание *ср.* – скрыжава́нне, -ня *н.*
слизистая оболочка – слізістая абалонка
слух *м.* – слы́х, -ху *м.*
слюнные железы – слінныя зало́зы
соединительная ткань – злуча́льная тканка
сорные растения – пустазелле, -ля *н.*
сосно́вые *мн.* – хваё́выя, -ых
соцве́тие *ср.* – сукве́цце, -я *н.*
ста́до *ср.* – ста́так, -ка *м.*, чарада́, -ды *ж.*
ста́я *ж.* – чарада́, -ды *ж.*, згряя́, -і *ж.*
стебелёк *м.* – сця́бло, -ла *н.*
стекловидное тело – шклопадо́бнае це́ла
столбня́чная палочка – слупняко́вая палачка
стопа́ *ж.* – ступня́, -ні *ж.*

Т

таба́к *м.* – тыту́нь, -ню *м.*
тканевая жидкость – тканкавая ва́дкасць
тка́нь *ж.* – тканка́, -кі *ж.*
туловище *ср.* – тулава, тулава *род. н.*
тыквенные *мн.* – гарбузовы́я, -ых

У

углево́ды *мн.* – вугляво́ды, -аў
уксусная кислота – во́цатная кі́слата́
уро́дство *ср.* – выро́дліва́сць, -ці *ж.*
условные рефлексы – умоўны́я ре́флексы
устойчивость *ж.* – устойліва́сць, -і *ж.*

Ф

физиоло́гия *жс.* – фізіяло́гія, -і *жс.*

фотосі́нтез *м.* – фотасі́нтэз, -зу *м.*

Х

хйщнікі *мн.* – драпе́жнікі, -аў

хромосомная теорія наследственности – храмасо́мная тэо́рыя спадчыннасці

хрящ *м.* – хросток, -тка *м.*

Ц

цаплевые *мн.* – ча́плевья, -ых

цветко́вые расте́ния – кветкавыя раслі́ны

цветовое зрение – колеравы зрок

цитогене́тика *жс.* – цытагенéтыка, -кі *жс.*

Ч

челюсти *мн.* – скі́вцы, -ц

чередование поколений – чаргаванне пакалённяў

череп *м.* – чэрап, -па *м.*

чешуйчатые *мн.* – лускава́тыя, -ых

чешуя *жс.* – луска, -і *жс.*

чувствительность *жс.* – адчува́льнасць, -ці *жс.*

Ш

шелкопряд *м.* – шаўкапра́д, -да *м.*

шиповник *м.* – шыпшы́на, -ы *жс.*

шмель *м.* – чмель, -ля *м.*

штамм *м.* – шта́м, -ма *м.*

Щ

щавель *м.* – шча́ўе, -я *н.*

щитовидная железа – щчытападобная зало́за

щу́ковые *мн.* – щчу́паковыя, -ых

Э

эволю́ция *жс.* – эвалю́цыя, -і *жс.*

экосисте́ма *жс.* – экасі́стэма, -ы *жс.*

эмбрион *м.* – эмбрыён, -на *м.*

эхолокация *жс.* – рэхалака́цыя, -і *жс.*

Ю

ю́кка *жс.* – ю́ка, -і *жс.*

Я

ябло́ко *ср.* – я́блык, -ка *м.*

яйцeroждение *ср.* – яйцараджэ́нне, -ня *н.*

ящерица *жс.* – яшчарка, -і *жс.*

СПІС КРЫНІЦ ТЭКСТАЎ

1. Акаевский, А. И. Анатомия домашних животных : учебник / А. И. Акаевский, Ю. Ф. Юдичев, С. Б. Селезнев ; ред. С. Б. Селезнев. – 5-е изд. перераб. и доп. – Москва : Аквариум, 2005. – 640 с.
2. Александровская, О. В. Цитология, гистология и эмбриология : учебник для студентов вузов по специальности "Ветеринария" / О. В. Александровская, Т. Н. Радостина, Н. А. Козлов. – Москва : Агропромиздат, 1987. – 448 с.
3. Ветеринарная энциклопедия : в 2 т. Т. 1. А - К / С. С. Абрамов [и др.] ; ред. А. И. Ятусевич. – Минск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2013. – 463 с.
4. Ветеринарная энциклопедия : в 2 т. Т. 2. К - Я / С. С. Абрамов [и др.] ; ред. А. И. Ятусевич. – Минск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2013. – 597 с.
5. Выращивание и болезни тропических животных : практическое пособие. Ч. 1 / А. И. Ятусевич [и др.] ; ред. А. И. Ятусевич ; Витебская государственная академия ветеринарной медицины. – Витебск : ВГАВМ, 2016. – 524 с.
6. Выращивание и болезни тропических животных : практическое пособие. Ч. 2 / А. И. Ятусевич [и др.] ; ред. А. И. Ятусевич ; Витебская государственная академия ветеринарной медицины. – Витебск : ВГАВМ, 2016. – 766 с.
7. Грандберг, И. И. Органическая химия : учебник для студентов вузов по агрономическим специальностям / И. И. Грандберг. – 5е изд., стер. – Москва : Дрофа, 2002. – 672 с.
8. Зоология : учебное пособие для студентов вузов по специальностям "Ветеринарная медицина", "Зоотехния" / А. И. Ятусевич [и др.]. – Минск : ИВЦ Минфина, 2008. – 448 с.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ

1. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы ; рэд. А. А. Лукашанец. – 3-е выд., выпр., новае арфаграфічнае напісанне. – Мінск : Беларуская навука, 2012. – 695 с.
2. Жаўняровіч, П. П. Даведнік па літаратурнай праўцы : арфаграфічны, пунктуацыйны, лексічны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні / П. П. Жаўняровіч. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2017. – 448 с.
3. Руска-беларускі слоўнік сельскагаспадарчай тэрміналогіі / Інстытут мовазнаўства Акадэміі Навук Беларусі ; рэд.: М. В. Бірыла, Г. У. Арашонкава. – Мінск : Ураджай, 1994. – 560 с.
4. Русско-белорусский словарь : около 110000 слов / ред. К. К. Атрахович; Академия наук Беларуси, Институт языкознания им. Я. Коласа. – 5-е изд., испр. и доп. – Минск : Бел.Эн, 1994 – .
Т. 1 : А - Л. – 1994. – 736 с.
Т. 2 : Л - П. – 1994. – 784 с.
Т. 3 : П - Я. – 1994. – 800 с.

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА.....	3
I. ТЭКСТ ЯК АДЗІНКА СІНТАКСІСУ І ЗВЯЗНАГА МАЎЛЕННЯ.....	4
Асаблівасці навуковага тэксту.....	5
Аналіз тэксту.....	7
II. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ ДЛЯ ВЫПРАЎЛЕННЯ ТЫПОВЫХ ПАМЫЛАК У ПЕРАКЛАДЗЕ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ.....	8
ТЭКСТ №1. ЗААЛОГІЯ.....	8
ТЭКСТ № 2. НУКЛЕІНАВЫЯ КІСЛОТЫ.....	11
ТЭКСТ № 3. ЦЫТАЛОГІЯ.....	13
ТЭКСТ № 4. БЯЛКІ.....	16
ТЭКСТ № 5. ВІРУСЫ.....	18
ТЭКСТ № 6. ЛЕПТАСПРОЗ СВІНЕЙ.....	21
III. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ З РУСКАЙ МОВЫ НА БЕЛАРУСКУЮ.....	24
ТЭКСТ №1. СТРАВАВАННЕ.....	24
ТЭКСТ №2. КРОВАЗВАРОТ.....	25
ТЭКСТ №3. АСАЦЫЯЦЫІ.....	27
ТЭКСТ №4. ВЫШЭЙШАЯ НЕРВОВАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ.....	28
ТЭКСТ №5. ІМУНІТЭТ.....	30
ТЭКСТ №6. АБМЕН РЭЧЫВАЎ – АСНОЎНАЯ ПРЫКМЕТА ЖЫВОЙ МАТЭРЫІ.....	32
IV. СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ТЭКСТЫ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ.....	34
ТЭКСТ № 1. МІТАХОНДРЫІ.....	34
ТЭКСТ № 2. ЭРЫТРАЦЫТЫ.....	35
ТЭКСТ № 3. РОЛЯ ЦЫНКУ Ў АРГАНІЗМЕ.....	35
ТЭКСТ № 4. ФУНКЦЫІ ПЕЧАНІ.....	36
ТЭКСТ № 5. БУДОВА СПЕРМАТАЗОІДА.....	37
ТЭКСТ № 6. ЦЯЖАРНАСЦЬ.....	38
V. РУСКА-БЕЛАРУСКІ СЛОЎНІК БЫЛАГІЧНЫХ І ВЕТЭРЫНАРНЫХ ТЭРМІНАЎ.....	39
СПІС КРЫНІЦ ТЭКСТАЎ.....	46
СПІС ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ.....	46

Вучэбнае выданне

Валынец Ірына Вячаславаўна,
Півавар Кацярына Сяргееўна

**БЕЛАРУСКАЯ МОВА.
ЗБОРНИК ТЭКСТАЎ**

Вучэбна-метадычны дапаможнік

Адказы за выпуск А. І. Картунова
Тэхнічны рэдактар К. А. Алісейка
Камп'ютарны набор І. В. Валынец
Камп'ютарная вёрстка К. А. Алісейка
Карэктар Т. А. Драба

Падпісана ў друк 26.02.2018 г. Фармат 60x108 1/16. Папера афсетная.
Гарнітура Times New Roman. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 3,0. Вуч.-выд. л. 2,49. Тыраж 300 экз. Заказ 1765.

Выдавец і паліграфічнае выкананне УА «Віцебская ордэна
«Знак Пашаны» дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны»
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распраўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/362 от 13.06.2014

Лі №: 02330/0494345 ад 16.03.2009 г.

Вул. 1-я Даватара, 7/11, 210026, г. Віцебск.

тэл. 8 (0212) 51-75-71.

E-mail: rio_vsavm@tut.by

<http://www.vsavm.by>